

Varga Lujza

A GENFI MAGYAR TITKÁRSÁG LÉTREJÖTTE ÉS TEVÉKENYSÉGE AZ 1920-AS ÉVEKBEN

Bevezetés

1919. április 28-án létrejött a világ diplomáciáját uralni kívánó Nemzetek Szövetsége, amelynek központjául Genfet választották. A Népszövetség és szervei elvben szinte valamennyi kérdéshez fórumot kínáltak, üléseiken Európa és a világ vezető politikusai, diplomatái és szakemberei vettek részt, az ott folyó vitákat és döntéseket a politika mellett a közvélemény is nagy érdeklődéssel kísérte, míg folyamatosan települtek Genfbe további nemzetközi szervezetek is.

A szövetséget illetően a kortársak is megosztottak voltak – míg sokan el sem tudtak képzelni ennél nemesebb célt és jobb helyet,¹ mások szkepticizmussal tekintettek a friss szervezetre.² Az Amerikai Egyesült Államok távol maradásával a Népszövetség politikai síkon végül valóban a brit, a francia és a velük szövetséges államok érdekeit képviselte – eközben azonban olyan kulturális, egészségügyi és bűnmegelőzési ügynökségeket is létrehozott, amelyek ma is nagy sikerrel fogják össze a profiljukba tartozó szakkérdéseket, immár az ENSZ égisze alatt.

A Népszövetség alapításával egyidőben Magyarország egyik legnagyobb sokkját élte: az első világháborút és az Osztrák–Magyar Monarchia szétesését követően Magyarországnak komoly politikai, katonai és gazdasági kihívásokkal kellett szembenéznie. A trianoni békeszerződés következtében megcsonkult és meggyengült ország egyik fő külpolitikai célja az önálló Magyarország elfogadtatása és felépítése, pillanatnyi elszigeteltségének

1 James Srodes: *On Dupont Circle – Franklin and Eleanor Roosevelt and the Progressives Who Shaped Our World*. Berkeley 2012. 1.

2 Ahogy azt a Népszövetség atyjának tartott Woodrow Wilson politikai ellenfele, a korábbi elnök Theodore Roosevelt megfogalmazta: „Mindannyian komolyan kívánunk egy ilyen Szövetséget, csupán abban szeretnénk bizonyosak lenni, hogy ez segíteni fog és nem akadályozza a világbéke és igazság ügyét. [...] Mr. Wilson megnyilatkozásának problémája az, [...] hogy azok még mindig teljes mértékben az ékesszólás fázisában vannak, éppúgy, ahogy a 14 pont is.” *Theodore Roosevelt: Largely about League and Law lessons*. <http://www.theodoreroosevelt-center.org/Research/Digital-Library/Record/ImageViewer.aspx?libID=o280949&imageNo=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

mérséklése³ és a későbbi kisantant országainak ellensúlyozása⁴ volt. Immár önálló államként kellett bekapcsolódnia a nemzetközi diplomáciai rendszerbe, amelyhez lehetőséget nyújtott a frissen alapított Népszövetség.

Megszületésével egyértelműen a Népszövetség lett ugyanis az a fórum, ahol a különböző, államokat érintő kérdéseket vitára lehetett bocsátani. A trianoni béke következtében magyar szempontból több ilyen létfontosságú kérdés is felmerült (az új határokon kívül került magyarok kisebbségi kérdései, valamint több esetben a határok pontos meghúzása, a vasutak felosztása stb.), amelyekre feltétlenül megoldást kellett találni. Így reálpolitikai érdekből a magyar vezetés is a szervezethez való csatlakozás mellett döntött.

Magyarország és Bulgária az elvben a wilsoni pontokon nyugvó Népszövetséghez a megalakulást követő évben – a volt központi hatalmak közül elsőnek – kérte a felvételét.⁵ Miközben a magyar csatlakozást ellenzők a rendezetlen határkérdésre⁶ és a Habsburg-restaurációtól való félelemre hivatkoztak, addig fokozatosan megkezdődött Magyarország bevonása a Népszövetség munkájába. Ennek oka az volt, hogy a Nemzetek Szövetsége úgy rendelkezett: az egyes tárgyalásokra valamennyi, az adott kérdésben érintett felet meg kell hívni, abban az esetben is, ha az illető állam nem tagja a Népszövetségnek. Habár ez a meghívás csupán a tárgyalásokon való részvételt jelentette és a döntésekbe nem engedett beleszólást, mégis a magyar népszövetségi jelenlét első formája volt.

Eközben a magyar külügy – sok más államhoz hasonlóan – fontosnak érezte, hogy minél előbb létrejöhessen egy, a Népszövetség mellett működő magyar képviselő, amelynek feladata kifejezetten a magyar kormány és a Nemzetek Szövetsége közötti ügyek elintézésének elősegítése lett volna. Ez lett a berni magyar követség szárnyai alatt 1921 első felében létrejövő genfi titkárság, amely a felálló önálló magyar külügy⁷ egyik első irodája volt, és amelynek feladatai között szerepelt a Népszövetségre és az ahhoz kapcsolódó

3 Magyarország a XX. században. I–V. (Révai új lexikona) Főszerk. Kollega Tarsoly István. Szekszárd 1996–2000.

4 *Peterecz Zoltán*: Jeremiah Smith, Jr és Magyarország, 1924–1926. Az Egyesült Államok, a Népszövetség és a pénzügyi rekonstrukció Magyarországon. PhD értekezés tézisei. Budapest, ELTE BTK, 2009. 1. <http://doktori.btk.elte.hu/lit/petereczzoltan/tezis.pdf> (letöltés 2014. aug. 23.)

5 A magyar kormány 1920. február 12-én levélben kérte felvételét a Népszövetségbe. Lásd *Nagy Elek dr.*: Magyarország és a Népszövetség. Bp. 1925. 7.

6 Ez elsősorban a nyugat-magyarországi határvitákat jelentette.

7 A monarchia széthullásával az önálló magyar külügy kérdése a legsürgetőbbek között volt, hiszen enélkül semmilyen szervezett külpolitikai akció nem volt lehetséges, ezért a kormányzat már 1918 őszén megkezdte az önálló külügyi szolgálat kiépítését, amelynek kulcspozícióit jórészt olyan magyar diplomaták kapták meg, akik a közös külügyi szolgálatban is részt vettek. Ez szinte magától értetődő volt, hiszen habár a széthullás általános bizonytalanságot okozott a külügyi állományban, a minisztériumban és a külföldön szolgálatot teljesítő magyar tisztviselők is helyükön maradtak és várták a további teendőkre vonatkozó utasításokat. Végül a szervezett külügy felállítását két kulcsfontosságú diplomata, Kánya Kálmán és Khuen-Héderváry Sándor végezte el. Bővebben lásd *Lőrincz Zsuzsa*: Az önálló magyar külügyi szervezet újjáalakításának kezdetei (1919–1921). *Levéltári Szemle* 44. (1994) 1. sz. 17–27. vö. *Tóth Imre*: Egy polgári arisztokrata – Kánya Kálmán (1869–1945). Pécs–Bp. 2016. 45.; vö. *Barcza György*: Diplomataemlékeim. 1911–1945. I–II. (Extra Hungariam) Bp. 1994. I. 133.; vö. *Pritz Pál*: Tanácsadás a két világháború közötti magyar külpolitikában. *Külügyi Szemle* 8. (2009) 3. sz. 186–196.

különböző szervezetekre vonatkozó kezdeményezések lebonyolítása, információk beszerzése és továbbítása, sajtómunkák, valamint közvetítés a Népszövetség és a magyar kormány, és további magyar szervezetek között.

A Népszövetség működése és a Genfben felállított titkárságok szerepe

Maga a Népszövetség három fő szervvel működött: a Közgyűléssel, a Tanáccsal és a Titkársággal. Az egyes kérdések kivizsgálására bizottságokat állítottak fel, azok munkáját és a hozzá kerülő anyagokat az első nemzetközi hivatalnoki gárdával rendelkező szervezet, a Titkárság készítette elő. A főtitkár a britek által kiválasztott és brit érdekeket képviselő, akkor mindössze 44 éves Sir Eric Drummond⁸ lett.⁹

A Közgyűlés – amelyen minden tagállam részt vett és minden állam egy-egy szavazati joggal rendelkezett – minden év szeptemberének első hétfőjén ült össze Genfben, és három-négy hétig ülésezett, igazi politikusi forrataggá változtatva ezzel a várost csaknem egy hónapra. A Tanács – amelyben a tagállamokat általában a külügyminiszterek képviselték – tagjai eredetileg nyolcan voltak, de számukat az évek alatt többször megemelték. A Titkárság feladata volt, hogy előkészítse a Tanács és a Közgyűlés összefüggéseit, hogy megszerkessze a Népszövetség kiadványait, illetve, hogy beszámolókat és statisztikai adatokat gyűjtsön, tartson nyilván és adjon ki a Népszövetség működésével kapcsolatban. Ezért a Titkárság egész évben kapcsolatot tartott a különböző (nemcsak tag)államok kormányaival, szakértőivel és kiküldöttjeivel, a sajtóval és a nemzetközi jellegű egyesületek képviselőivel.¹⁰ A Titkárság a jelentős politikai kérdéseket tanulmányozó politikai osztályon, a nemzetközi jogot és az egységokmány kapcsán felmerülő kérdéseket tárgyaló jogi osztályon, a gazdasági és pénzügyi osztályon, a kisebbségi kérdésekkel, valamint Danziggal és a Saar-vidékkel foglalkozó közigazgatási és kisebbségi osztályon, a forgalommal és tengerészettel foglalkozó osztályon, az információs osztályon, a gyarmati mandátumok osztályán, a szellemi együttműködés és nemzetközi hivatalok osztályán, a szociális kérdések osztályán, a higiéniai osztályon, a lefegyverzési osztályon és a Népszövetség pénzügyi igazgatásának osztályán keresztül szervezte munkáját.¹¹

Mivel a Tanács és a Közgyűlés elé kerülő anyagokat kivétel nélkül a Titkárság állította össze, képes volt a Közgyűlés elé kerülő ügyek elősegítésére vagy megakasztására. A tagállamok ezért törekedtek arra, hogy a Titkárság hivatalnokai közé saját nemzetük

8 Sir Eric Drummond hivatásos diplomata, valamint 1919–1933 között a Népszövetség első főtitkára volt. Lásd World Digital Library. <http://www.wdl.org/en/item/11565/> (letöltés 2014. aug. 23.)

9 Ruth Henig: *The League of Nations. (Makers of the Modern World. The peace conferences of 1919–1923 and their aftermath.)* London 2010. 22.

10 Vladár Ervin: *Mi is az a Népszövetség?* Bp. 1930. 23.

11 Irk Albert: *A Nemzetek Szövetsége. (Tudományos Gyűjtemény 24.)* [Pécs] 1926. 56–57.

tagjai is bekerülhessenek – annak személyi összetételében azonban egyértelmű volt az angol–francia és az általuk baráti országoknak tekintett nemzetek felülreprezentációja.¹²

A főtítkári pozíciót 14 éven keresztül betöltő és kitűnő londoni kapcsolatokkal rendelkező Drummond ugyanis a Népszövetség felállásakor olyan hivatalnokokat nevezett ki, akiket korábban ismert (ilyen volt Eric Colban,¹³ Paul Mantoux¹⁴ és A. J. Salter¹⁵), egy új hivatalnok kiválasztásakor pedig először a jelentkező nemzetiségét vizsgálta, majd a rátermettségét, végül pedig – szükség esetén – az adott államtól tájékozódott, hogy kívánatos-e a kiválasztott személy alkalmazása.¹⁶

Ennek következtében azok az államok, akiknek a képviselői magas népszövetségi pozíciókban voltak, nem is hoztak létre a magyarhoz hasonló genfi titkárságot: „a nagyhatalmak nem tartanak Genfben állandó képviseletet [...] a főtítkárság és helyettesei nem csak nemzetközi tisztviselők, hanem egyszersmind állandó delegátusok, vagyis nemzetközileg fizetett nemzeti tisztviselők is. Ezt az állapotot pedig, hogy az u. n. ‘nemzetközi tisztviselők’ tulajdonképpen kormányexponensek, leplezni kívánják. [...] a ‘bennfentes államok’ nem tartják szükségesnek a Nemzetek Szövetsége mellett állandó képviseletet fenntartani.”¹⁷

Az ilyen bennfenteséssel nem rendelkező többi állam viszont hamar rájött, hogy a szövetség mellett érdemes képviseletet fenntartania, amelynek az információszerzés szempontjából is kulcs szerepe lehet. Azokat az információkat ugyanis, amelyeket a népszövetségi hivatalnokok sok esetben maguk továbbítottak saját államaik felé – legyen az akár egy konkrét ügy részleteire, akár a szervezet működésére vagy személyi összetételére vonatkozó adat –, a Titkárságban egyáltalán nem vagy nem elegendő mértékben képviseltetett országok a Népszövetség mellett működő titkárságaik komoly munkája árán szerezhették meg.

12 *Jean Siotis*: The institutions of the League of Nations. In: *The League of Nations in retrospect – La Société des Nations: rétrospective*. (United Nations Library, Geneva – Series E, Guides and studies, 3.) H. n. 1983. 26.

13 Erik Andreas Colban (1876. október 18. – 1956. március 28.) norvég diplomata. A Népszövetség alapításától kezdve 1930-ig a közigazgatási és kisebbségi osztály vezetője volt. 1942 és 1946 között Norvégia londoni követe, illetve a második világháborút követően az ENSZ háborús bűnöket kivizsgáló bizottságának tagja volt.

14 Paul Joseph Mantoux (1877. április 14. – 1956. december 14.) francia történész és diplomata. 1919–1926 között volt a Népszövetség Politikai Osztályának vezetője. Lásd <http://biblio-archiv.unog.ch/detail.aspx?ID=32559> (letöltés 2014. aug. 23.)

15 James Arthur Salter báró (1881. március 15. – 1975. június 27.) brit politikus és tudós. A Népszövetség gazdasági és pénzügyi osztályának vezetője volt az alapítástól kezdve 1930-ig. Részt vett Magyarország, Ausztria és Bulgária pénzügyi helyreállításában. Londonba visszatérve elsősorban a közlekedésüggyel foglalkozott. A második világháború alatt Washingtonban élt, majd részt vett az ENSZ felállításában. Az 1950-es években Irak pénzügyi helyreállításával foglalkozott. Lásd <https://www.doaks.org/resources/bliss-tyler-correspondence/annotations/art-hur-salter> (letöltés 2014. aug. 23.)

16 *Klaas Dykmann*: How International was the Secretariat of the League of Nations? *The International History Review* 37. (2015) 4. sz. 721–744.

17 Baranyai Zoltán jelentése a Külügyminisztériumnak. Genf, 1930. február 28. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), K 107 A Népszövetségi képviselet és genfi főkonzulátus 1923–1945 (1948) iratanyaga (a továbbiakban: K 107), 64. cs. 62. t. 190.

Ilyen lett a genfi magyar iroda is, ami szervezetileg a berni magyar követség alárendeltségeként jött létre 1921-ben. 1922-ben a magyar mellett már több hasonló delegáció is létrejött, ezek közül a csehszlovákokot és a bolgárt is ezeknek az államoknak a berni képviseletén keresztül alakították ki, míg a finnek és a lengyelek a párizsi követségükön keresztül látták el ezt a feladatot.¹⁸

A Népszövetség melletti képviselleteket tekintve a magyar titkárság még az évtized végén, 1929-ben is erősnek volt tekinthető, még úgy is, hogy a genfi román képviselet Titulescu¹⁹ óhajára ekkor magasabb fokozatra emelkedett és követséggé vált. Korábban egyetlen követségi címmel rendelkező képviselet működött Genfben (Brazíliaé), de 1929-re azt is megszüntették. Ettől függetlenül Ausztria, Kolumbia, Kuba, Finnország, Lettország, Lengyelország és Jugoszlávia genfi képviselleteinek élén is követek álltak. Csehszlovákia állandó képviselője a berni követ volt; követi rangban volt az Ír Szabad Állam delegátusa, míg követségi tanácsosi címben volt a kanadai, a kínai, a dán, a japán, a nicaraguai és a portugál hivatali vezető. Japánnak, Perunak és Svédországnak külön képviselletei voltak emellett a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal mellett is.²⁰ A Népszövetség mellett azonban „nemcsak hivatalos személyek vannak akkreditálva, hanem egyes félhivatalos személyek is, u. n. 'observateur'-ök²¹, akiket nehéz volna a diplomaták közé sorolni, ki-hagyásuk pedig személyes érzésükben érintené őket.”²²

A genfi magyar képviselet megszületése

A monarchia szétesése után felálló magyar külügy 1920 végéig összesen 14 különböző rangú képviseletet állított fel: a berni a második volt, annak létesítését csupán a bécsi előzte meg.²³ Az 1921 első felében felállított, a berni követség alá sorolt genfi képviselet időben a londoni képviseletet is megelőzte pár hónappal, ami mutatja a Népszövetségnek tulajdonított jelentőséget.

A Genfben felállítandó magyar képviselet fogadtatásával kapcsolatban 1921. január végén Baranyai Zoltán²⁴ – aki ekkor az MTI tudósítójaként, illetve a berni követség sajtóelőadójaként

18 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1922. május 27. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 303.

19 Nicolae Titulescu (1882. március 4. – 1941. március 17.) román diplomata és politikus volt. 1921 és 1927 között londoni követ, eközben, szintén 1921-től kezdve Románia állandó képviselője volt a népszövetségi üléseken. 1927 és 1928 között külügyminiszter, majd 1932-ig ismét Londonba akkreditált diplomata lett. 1930-ban és 1931-ben a Közgyűlés elnöki tisztét is ő töltötte be. 1932 és 1936 között ismét román külügyminiszter lett. 1936-ban a román uralkodó II. Károly valamennyi tisztsége alól felmentette és az országból való távozásra kérte Titulescut, aki ezután Svájcban, majd Franciaországban telepedett le. Szobra ma is a Népszövetség új épületét használó genfi ENSZ Központ kertjében van.

20 Baranyai Zoltán levele Walko Lajosnak. Genf, 1929. május 29. MNL OL K 107 64. cs. 62. t. 181.

21 Megfigyelők

22 Baranyai Zoltán jelentése a Külügyminisztériumnak. Genf, 1930. február 28. MNL OL K 107 64. cs. 62. t. 190.

23 Pritz Pál: A bécsi követség története a két háború között. Külügyi Szemle 12 (2013) 2. sz. 55–68.

24 Baranyai Zoltán (1888. december 12. – 1948. október 25.) irodalomtörténész és diplomata. 1920-tól kezdve a berni magyar követség sajtóelőadója volt, majd a kezdetektől fogva részt

tevékenykedett – telefonon és személyesen is érdeklődött Drummondnál, valamint J. A. Van Hamelnél,²⁵ a Népszövetség jogi részlegének vezetőjénél. A magyar törekvéseket Van Hamel személy szerint támogatta, azonban Baranyai külön kérdésére azt javasolta, hogy a tervezett irodát lehetőleg csendben állítsák fel, és tartsák a berni követség alatt, mint annak egy speciális, Népszövetség melletti kirendeltségét.²⁶

Van Hamel javaslatának oka minden bizonnyal az volt, hogy akkor, amikor Magyarország csatlakozása a Népszövetséghez is vita tárgyát képezte a Népszövetségen belül, nem mindenki látott volna szívesen egy ilyen magyar irodát. Míg például a szövetség helyettes főtitkára, F. P. Walters²⁷ támogatta a magyar kérést, addig francia kollégája, Paul Mantoux korántsem volt ennyire rokonszenvező.²⁸ Ez a brit–francia ellentét általában tapasztalható volt a magyar ügyekkel szemben, így míg a szintén monarchikus berendezkedésű Nagy-Britanniát és Hollandiát cseppet sem zavarta a királyság, mint Magyarország államformája, annál inkább szemet szúrt ez az alakulóban lévő és a Habsburg-restaurációtól tartó kis-antantnak, illetve a franciáknak.

Az ötlet azonban, hogy egy a Népszövetség mellett működő genfi képviselet a berni alatt jöjjön létre, nem volt szokatlan: 1922-ben a magyar mellett már több hasonló iroda is létrejött, ezek közül a csehszlovákok és a bolgárt is ezeknek az államoknak a berni képviseletén keresztül alakították ki.²⁹

A magyar kormány is elfogadta Van Hamel javaslatát, és a genfi iroda a berni követség szárnyai alatt jött létre. A létrehozandó képviselet vezetésére és felállítására Gratz Gusztáv³⁰ külügyminiszter Réz Mihályt³¹ nevezte ki.³² Helyettese – Réz kérésére – Baranyai Zoltán,

vett a genfi magyar képviselet felállításában és vezetésében. 1936-ig dolgozott ebben a munkakörben, majd ezt követően a külügyminisztérium munkatársa lett. 1940 és 1941 között chicagói főkonzul. A második világháború után a párizsi békekonferencia fődelegátusa volt, majd 1947 és 1948 között az indianai Notre Dame Egyetem tanára lett. 1948-ban, Chicagóban hunyt el. Bővebben lásd Névpon – Baranyai Zoltán. <http://nevpon.hu/view/2293> (letöltés: 2016. febr. 19.)

25 Dr. Joost Adriaan Van Hamel (1880. október 8. – 1964. október 18.) holland jogász és politikus. 1919. június 12. és 1926. február 20. között vezette a Népszövetség Főtitkárságának Jogi Osztályát. <http://www.lonsea.de/pub/person/5355> (letöltés 2019. jún. 17.)

26 Sir Eric Drummond, valamint Joost A. Van Hamel feljegyzései. United Nations Archives, Genf (a továbbiakban UNA), League of Nations Archives (a továbbiakban LNA), R 574 Communications with the Hungarian Government (a továbbiakban R 574), 11/8609x/5742.

27 Francis Paul Walters brit százados a Népszövetség bukása után több, a Népszövetséget bemutató könyvet is megjelentetett. Lásd The American Science Review. 46 (1952) 4. sz. http://www.jstor.org/stable/1952129?seq=1#page_scan_tab_contents Vö. The Spectator Archive. 1933. február 10. <http://archive.spectator.co.uk/article/10th-february-1933/6/the-league-of-nations-secretariat-with-a-frenchman> (letöltés 2019. jún. 17.)

28 UNA LNA R 574 11/8609x/5742.

29 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1922. május 27. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 303.

30 Gratz Gusztáv (1875. március 30. – 1946. november 21.) politikus, történész, a Huszadik Század című folyóirat egyik alapítója. 1917-ben pénzügyminiszter, 1921-ben külügyminiszter.

31 Réz Mihály (1878. szeptember 16. – 1921. május 26.) Tisza István köréhez tartozó jogász professzor, 1920–1921 között a Népszövetség mellett működő magyar képviselet vezetője volt. Bővebben lásd *Varannai Zoltán: A nemzetiségi kérdés mint fajok harca*. Réz Mihály nemzetiségpolitikai nézetei. Európai utas 11. (2000) 4. sz. 52–53.

32 Réz Mihály levele Eric Drummondnak. Genf, 1921. február 26. UNA LNA R 574 11/8609x/5742.

„titkárnője” pedig Vuchetichné Fáy Serafin lett. Az iroda neve Magyar Királyi Titkárság a Nemzetek Szövetsége Mellett lett.³³ Réz Mihály el is kezdte kidolgozni a gondjaira bízott titkárság működési szabályzatát,³⁴ amelyről még korábban így írt: „A kormánnyal való levelezést, a Népligával³⁵ való írásbeli érintkezést, akciók inicializálását, a követségekkel és a lekapcsolt területek kisebbségeivel való levelezés³⁶ munkáját magamra vállaltam. Helyettesem feladata, betegségem ideje alatt³⁷ az lesz, hogy a Népliga főtitkárságával való szóbeli üzeneteket (feljegyzések alapján) közvetítse s a függő ügyek napi állásáról informáljon. [...] A Népliga melletti magyar szekretariátus sikeres működésének első alapfeltétele az, hogy a Népliga melletti akció egészen az ő kezében fusson össze, s hogy se a kisebbségek sem a társadalmi egyesületek a külügyminisztériumtól független akciót ne kezdjenek [...] Óhajtanódnak tartanám tehát, hogy jövőre a kisebbségek a külügyminisztérium útján a magyar szekretariátushoz forduljanak részletes információkért amint az pl. a Bocskay egylet részéről máris megtörtént s petícióikat is ezen az úton nyújtsák be. Esetleges jogi és formai tévedéseknek³⁸ így eleje fog vétetni s paralell akciók egymást nem fogják zavarni. [...] A társadalmi egyesületek közül különösen a Külügyi Társaság volna kapcsolatba hozandó a magyar szekretariátussal. A Külügyi Társaság³⁹ kiadványai közlendők volnának velem, és ami még fontosabb, közlendők volnának információ és véleményezés végett az Union des Associations üléseire készülő javaslatok. Hogy ez idáig

33 Baranyai Zoltán levele Parcher Félixnek. Genf, 1921. szeptember 19. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 41.

34 Baranyai Zoltán levele Parcher Félixhez. Genf, 1921. május 21. MNL OL K 107 1. s. 2. t. 45.

35 A Nemzetek Szövetségének másik, nem hivatalos megnevezése, amelyet elsősorban az 1920-as évek során szintén gyakran használtak.

36 Ahogy azt a bevezetőben is láthattuk, az egyik legfontosabb, a Népszövetség elé került magyar kérdés a kisebbségek helyzete, azon belül is az optánskérdés, azaz az új határok meghúzása után is a magyar állampolgárságot választók földjeinek kisajátítása volt. Annak, hogy a Népszövetséghez érkező magyar petíciók ilyen nagy számban érkeztek ebben a kérdésben, mindekelőtt az volt az oka, hogy a korszakban a kisebbségvédelem kérdését egyértelműen a Népszövetséghez rendelték, így a magyar kormány hiába próbálkozott akár szövetségeseinél, akár közvetlenül a kisantant kormányainál lépéseket tenni a kérdésben. A kisebbségek kapcsán azonban a Népszövetség rendre elnapolta a döntést, és így egy csaknem egy évtizedig húzóódó játszma vette kezdetét a magyar kormány és magyar kisebbségek, a kisantant, valamint a felek támogatói között, amelyhez kiváló terepet biztosított a Népszövetség bürokráciája és sokszor kusza működése.

37 Réz Mihály hirtelen betegedett meg. Habár nem gondolta súlyosnak az állapotát, 1921. május 26-án belehalt a gyors lefolyású betegségbe.

38 A Népszövetség a hozzá eleinte beérkező magyar petíciókat és egyéb megkereséseket rendre formai hibára hivatkozva nem vizsgálta ki. Ez az érv jogos volt, ugyanis a magyar szervezetek valóban nem ismerték sem a formai követelményeket, sem a Népszövetség belső működését. Ezért a genfi iroda ebből a szempontból is kulcsfontosságú volt.

39 A Magyar Külügyi Társaság és a genfi iroda között különösen az első években ellentét húzóódott, ami az évek alatt finomodott ugyan, de nem szűnt meg. Ennek egyrészt személyi oka volt, másrészt az, hogy a genfi irodában dolgozók a Népszövetség alapeszméivel a magyar ügyek képviselete mellett is azonosulni tudtak, és pontosan látták, hogy a revizionista magyar törekvések csak megfelelő érvelés mellett tudnának egyáltalán porondra kerülni a szervezetben. Ettől függetlenül a Népszövetség üléseire érkező magyar delegátusok között természetesen rendre megtaláljuk a Külügyi Társaság központi szereplőit.

nem történhetett még meg, miután nem volt itt még magyar szekretariátus, annak a hátrányát mutatják a Külügyi Társaság párizsi kiküldöttjei által ott előterjesztett javaslatok. Bármily nehezemre esik utólagos kritikát gyakorolni azok felett, kénytelen vagyok vele, miután azok a júniusi genfi gyűlésen is újra előkerülnek.”⁴⁰

Ugyanitt, a Népszövetséggel kapcsolatban a következőt írta: „A Népliga szervezete számos oly hiányt mutat, melyek máris mutatkoznak, s melyekre nézve felszólításra részletes kritikát és javaslatokat vagyok kész kidolgozni. [...] A bukaresti, prágai és belgrádi külképviselet nagyban elősegítheti az ügyek menetét, ha sürgős esetekben a kisebbségek által küldött adatokat a magyar szekretariátushoz közvetíti. Még fontosabb volna azonban, [...] hogy az illető követségek a kisebbségekre vonatkozó újabb rendelkezésekről, törvényekről, eljárásokról, meghatározott időnként engem rendszeresen értesítsenek, nehogy esetleg olyan törvény vagy rendelet vagy eljárás ellen panaszkodjunk, mely időközben visszavonott. [...] A nagyhatalmaknál akkreditált követeink, akik Népliga ügyekben nagyon sokszor felvilágosíthatnának, vagy akik információink alapján felvilágosíthatnák az ottani Conseil⁴¹ tagokat. Sürgős esetben pedig az ügyemet érdekében az ottani Conseil tagoknál közbeléphetnének. [...] Végül kérem a külügyminisztériumot, méltóztassanak engem a kisebbségek ügyeiben tett diplomáciai lépések állásáról lehetőleg tájékoztatni.”⁴²

1. kép

Rózsa Mihály portréja.

A Tisza István köréhez tartozó Rózsa Mihály egyetemi tanárként került ki Genfbe az első világháborút követően azzal a feladattal, hogy szervezze meg a genfi magyar iroda felállítását.
(<https://hu.wikipedia.org>)

40 Rózsa Mihály első tervezete a N. Sz. mellett működő magyar Titkárságra. Genf, 1921. február 21. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 46–50.

41 A Nemzetek Szövetségének Tanácsa. Mivel az érdemi döntések itt dőltek el, ezért a Tanács tagjainak támogatását mindenképp meg kellett szerezni a sikeres képviselethez.

42 Rózsa Mihály első tervezete a N. Sz. mellett működő magyar Titkárságra. Genf, 1921. február 21. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 46–50.

Nagyjából másfél hónappal később az akkor frissen kinevezett új külügyminiszter, Bánffy Miklós⁴³ jóváhagyta Réz javaslatait a titkárság szervezetére vonatkozóan.⁴⁴ Emellett levélben kérte Apponyit, hogy az általa vezetett Külügyi Társaság tegyen eleget Réz Mihály kéréseinek.⁴⁵ Ugyanekkor kérte a Réz által javasoltak betartását a belgrádi (Magyary Antal), a bukaresti (Hóry András) és a prágai (Tahy László) követektől,⁴⁶ valamint a stockholmi (Barcza György), a hágai (Wettstein János), a római (gróf Nemes Albert) és a párizsi (Práznovszky Iván) képviselővezetőktől is.⁴⁷

Az értesítés nemcsak a kirendeltségek felé történt meg – az MTI már csaknem egy hónappal korábban tájékoztatta a nyilvánosságot, azaz a potenciálisan kérvényt vagy panaszt benyújtókat is: „A Népliga mellett az egyes államok titkárságokat állítanak fel abból a célból, hogy ott az illető államot képviseljék, a kormány és a főtítkárság közötti érintkezést közvetítsék. A titkárság vezetőjét a külügyminiszter jelöli ki s erről a követtség útján a Népliga főtítkárságát értesíti. [...] A Népliga melletti titkárság van hivatva az illető államra és az attól elszakadt fajrokon kisebbségekre vonatkozó adatokkal ellátni a főtítkárságot, amely viszont a Népliga tanácsát informálja. Ugyancsak a titkárság továbbít s indokol meg minden kisebbségi panaszt, mely az illető államtól elszakadt fajrokonoktól megfelelő megbízólevél kíséretében hozzá érkezik. [...] A Népliga tanácsa, tekintettel az általa intézett ügyek kényes voltára, rendkívül szigorú a formák, terminusok és adatok kérdésében. Ennek folytán okvetlen szükséges, hogy a nyelvi és vallásos sérelmekre vonatkozó összes petíciók feltétlenül helytálló és bizonyítható részletes adatokon alapuljanak. Szükséges továbbá, hogy mindazok, akik a Népligához akarnak fordulni a formák kérdésében a titkárság vezetőjétől kérjenek felvilágosítást, a petícióikat a titkársághoz küldjék, amely egyedül van abban a helyzetben, hogy a beadás helyes időpontját megítélhesse.”⁴⁸

Emellett a Népszövetség működésének megismertetése céljából Baranyai egy kézikönyv szerkesztését is elvállalta,⁴⁹ mivel úgy látta, hogy „a kisebbségi jogokat védő szerződések és különösen a szerződések alkalmazó népszövetségi határozatok, illetőleg

43 Bánffy Miklós gróf (1873. december 30. – 1950. június 6.) politikus, író és rendező volt, aki 1921. április 14. és 1922. december 19. között a Magyar Királyság külügyminiszteri posztját is betöltötte. Távozását követően visszaköltözött Erdélybe, ahol kérvényezte a román állampolgárságot. A két világháború közötti időszakban is folytatta szépirodalmi tevékenységét (műveit Kisbán Miklós néven adta ki) és az erdélyi irodalmi és kulturális élet egyik vezetőjeként működött.

44 A Külügyminisztérium utasítása. Leirat Réz Mihálynak. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 55.

45 Bánffy Miklós levele Apponyi Albertnek. Budapest, 1921. április 21. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 52.

46 Bánffy Miklós levele Magyary Antalnak, Hóry Andrásnak és Tahy Lászlónak. Budapest, 1921. április 21. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 53.

47 Bánffy Miklós levele Barcza Györgynek, Wettstein Jánosnak, gróf Nemes Albertnek és Práznovszky Ivánnak. Budapest, 1921. április 21. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 54.

48 Az MTI jelentése. Genf, 1921. március 7. MTI hírchívum 1920–1945. <https://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

49 Baranyai folyamatosan foglalkozott a kisebbségi jogok alakulásával. 1922-ben jelent meg a magyar közönségnek írott tanulmánya a kisebbségi jogok védelméről; 1929-ben pedig „A kisebbségi jog fejlődése és reformja a Nemzetek Szövetségénél”, majd 1931-ben „A kisebbségi szerződések létrejötte” című tanulmánya.

az ezekből folyó eljárás sem a Csonkamagyarország, sem az elszakított területek magyar-ságának köztudatába át nem ment”.⁵⁰ Ezért a végül több kiadást is megélt, *A kisebbségi jogok védelme* című könyv⁵¹ célja az volt, hogy „a kisebbségi szerződéseket és a reá vonatkozó tudnivalókat (népszövetségi eljárás, beterjesztett panaszok stb.)”⁵² megismertesse.

A genfi titkárság tehát megkezdte felállítását és betagozódását az akkor épp kiépülőben lévő önálló magyar külügyi rendszerbe. Réz Mihály ekkor azonban már súlyos betegséggel küzdött, ezért a hivatal érdemi vezetése Baranyai Zoltánhoz került, aki Parcher Félix berni ügyvivő segítségével szervezte meg a munkát: „Az ügyvivő úrnak nagy há-lával tartozom azért, hogy az egyes hivatalokban tett látogatásaink alkalmával sohasem mulasztotta el beszélgetéseiben az illetékes fórumoknál a magyar titkárság pozícióját megszilárdítani és emelni. Az ügyvivő úr támogatása e körülmények között igen becses számomra.”⁵³ Réz Mihály nagyjából két héttel ennek a levélnek a kelte után elhunyt.

A genfi magyar titkárság működésére vonatkozó szabályzatot Réz Mihály kezdte tehát el kidolgozni, majd Baranyai Parcher és a külügyminiszter segítségével és jóvá-hagyásával véglegesítette.⁵⁴ Réz halálával Baranyait bízták meg a képviselőlet vezetésével is,⁵⁵ aki azonnal meg is kezdte munkáját és a képviselőlet lehető legjobb kialakítása érde-keben a Népszövetség Főtitkárságának és a többi, Népszövetség mellett működő nem-zeti titkárságok szervezetét is megvizsgálta.⁵⁶

A már kialakult ügymenetet Baranyai így írta le a külügyminiszternek: Ha a Népszövetség valamilyen kérdésben választ vár, akkor levelet (jegyzéket) küld a kérdésről a külügyminiszternek. A leveleket a főtitkár (vagy a helyettese) vagy a Tanács elnöke írja alá. „Minden ilyen körlevélből egyúttal annyi másolatot küldenek az egyes kormányokhoz, ahány példányban kapják ezek a kiadványokat. [...] A N. SZ. minden kiadványából, körleveléből, körjegyzékéből a M. Kir. Külügyminisztérium egyenes, postai úton (kb. másod-harmad naponként expedálva) négy francia példányt kap; ha valamely kiadvány külön angolul is megjelent, ebből még egy külön példányt is küldenek. [...] Véleményem szerint, már időnyerés szempontjából is, kíváncsok, hogy az egyes főtitkársági ügyosztályok és szakminisztériumok, valamint egyéb kormányzati hivatalok között egyenes és minden formaság nélkül való összeköttetés fejlődjék ki a speciális részletkérdések megtárgyalására, adatok gyűjtésére. E közvetlen érintkezés Magyarországnak, folyton fokozódó bekapcsolódását a N. SZ. munkálataiba mindenestre előbbre fogja vinni. Tudomásom van a következő közvetlen érintkezésekről: Section économique – Statisztikai Hivatal; Coopération Intellectuelle – MTA és Felsőoktatási

50 Baranyai Zoltán levele a Külügyminisztérium Politikai Osztályának. Genf, 1921. május 15. MNL OL K 107 48. cs. 41/c.

51 *Baranyai Zoltán: A kisebbségi jogok védelme*. Bp. 1922.

52 Baranyai Zoltán levele Danilovics Pálnak. Genf, 1921. július 14. MNL OL K 107 48. cs. 41/c.

53 Baranyai Zoltán bizalmas levele. Genf, 1921. május 8. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 336.

54 Baranyai Zoltán levele Parcher Félixhez. Genf, 1921. május 21. MNL OL K 107 1. s. 2. t. 45.

55 Baranyai Zoltán levele Eric Drummondnak. Genf, 1921. június 14. UNA LNA R 574 11/8609x/5742. Vö. Parcher Félix levele Eric Drummondnak. Bern, 1921. június 12. UNA LNA R 574 11/8609x/5742.

56 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1921. június 15. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 43.

2. kép

Parcher Félix portréja. Dr. terjékfalvi Parcher Félix a berni követ-ség vezetője, aktívan részt vett a genfi iroda felállításában és gyakorlati működésének kialakításában. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, ltsz.: 2800-1951.

Egyesület Grósz Emil bizottsága; Section d'Hygiène – Grósz Emil és Népjóléti Minisztérium (ez utóbbi hiányosan válaszol); Munkaügyi Hivatal – Statisztikai Hivatal; Section d'Information – Külügyminisztériumi Sajtóosztály. [...] Újabban ajánlottam a Főtitkárságnak a Bulletin de Statistique küldését a következő egyesületek címére: Közgazdasági Társaság, OMGE és GyOSz. [...] A szakminisztériumok azonban kérhetik az őket érdeklő szakkiadványokat (pl. a Kereskedelemi Minisztérium a Bulletin de Statistique-ot).⁵⁷

Baranyai tehát fontosnak tartotta, hogy a különböző magyar szervezetek személyes érintkezésben legyenek a Népszövetséggel, mivel ez nemcsak egyszerűsít ügymeneteket, de véleménye szerint fel is keltené a Főtitkárság érdeklődését a magyar kérdések iránt. Véleménye szerint ezért a nagy társadalmi szervezeteknek, egyesületeknek, intézményeknek jól megírt angol vagy francia nyelvű memorandumokat kellene betérjeszteniük a közgazdaság, a közlekedésügy, a vámügy, a statisztika, a nemzetközi jog, a jótékony-ság, a kisebbségi ügyek, a közegészségügy, a társadalmi kérdések (leánykereskedelem, ópium, kokain, pornográfia stb.), a szellemi munka nemzetközi együttműködése, az európai újjáépítés, a lefegyverzés és a nemzetközi intézmények témaköreiben.⁵⁸ Baranyai javaslata nem maradt reakció nélkül, ugyanis „a külügyminisztérium a társmisztériumokkal karöltve felszólítást intézett a [...] társadalmi egyesületekhez és szervezetekhez a Nemzetek Szövetségével felveendő érintkezés tárgyában. A felkérésre beérkező válaszokat /memorandumokat, elaborátumokat stb./ esetről esetre a Nemzetek Szövetségéhez való betérjesztés céljából Nagyságodnak fogom megküldeni. – Jelen rendeletemhez mellékelten megküldöm az 'Országos Stefánia Szövetség Anyák és Csecsemők Védel-

57 Baranyai Zoltán levele Daruváry Géának. Genf, 1923. április 14. MNL OL K 107 5. cs. 9. t. 614–617.

58 Baranyai Zoltán feljegyzése. 189/pol.–1922. szám. Tárgy: A N. SZ. érintkezése a magyar közélettel. MNL OL K 107 5. cs. 9. t. 618–620.

mére' angol nyelvű memorandumát, melyben az egyesület célját és egy évi működését ismerteti azzal, hogy azt a Nemzetek Szövetségéhez eljuttatni szíveskedjék.”⁵⁹

A Népszövetséggel és a genfi magyar irodával kapcsolatos ellentétek a külügyön belül

A teljesség igénye nélkül röviden szót kell ejteni azokról az összetett ellentétekről, amelyek a Népszövetséggel és a genfi magyar titkársággal kapcsolatban merültek fel magyar részről. Habár a magyar vezetés, más megoldás nem lévén, elismerte a Népszövetség és a magyar tagság fontosságát, mégis maga is bizalmatlan volt a szervezettel szemben – ahogy láthattuk, nem alaptalanul. Ennek az ellentétnek az egyik gyökere röviden úgy írható le, hogy míg a Népszövetség egy internacionális szervezetként aposztrofálta magát, addig a magyar külpolitikát épp a nacionalizmus határozta meg.⁶⁰

Emellett a Népszövetség működése önmagában is megkérdőjelezhető volt, amit Teleki Pál így foglalt össze 1925 októberében, a német népszövetségi csatlakozás előkészítésének időszakában: „Tény, hogy a népszövetség Wilson eszméje, amit előszeretettel hangoztatnak, a magasztos ideálokból azonban kevés maradt meg, mert a népszövetség most nem egyéb mint Wilson-eszme Clemenceau-féle átalakításban. A nemzetek szövetsége most az előtt a fordulópont előtt áll, hogy képes lesz-e a wilsoni eszmék megvalósítására vagy csak arra lesz-e jó, hogy a külügyminiszterek diplomáciai érintkezését a maga évenkénti üléseivel kevésbé feltűnővé és könnyebbé tegye. A népszövetségi tanács nem önálló szerv; mögötte áll a nagykövetek tanácsa politikai kérdésekben és a francia vezetés alatt álló legfőbb haditanács maradványa katonai kérdésekben a maga nagy befolyásával. [...] Nem akarok hadjáratot vezetni a népszövetség ellen ateintetben, bennmaradjunk-e; de megfontolás tárgyává akarom tétetni, mert vannak okok, melyek a bentmaradás mellett szólnak, vannak, melyek ellene.”⁶¹

Az MTI jelentéseit és a korabeli sajtót végig nézve azt tapasztalhatjuk, hogy a kortársak az 1920-as évek elején gyakran támadták a népszövetségi képviseletet ellátó személyeket (így Bánffy Miklóst vagy Baranyai Zoltánt) is azzal, hogy nem állnak ki megfelelő vehemenciával a magyar ügy mellett és a kisantanttal szemben. Eközben Genfből nézve a Magyar Külügyi Társaság és más szervezetek munkája volt problémás – erről Baranyai így írt 1922-ben: „A Nemzetek Szövetsége intenciója az, hogy a tagállamok kormányaival, kormányhivatalokkal és kormányférfiakkal közvetlen, szoros és fesztelen érintkezést tartson fenn, részint levelezés, részint látogatás, részint az egyes kormányok genfi képviseletei (titkárságai) útján. Minden egyéb, magán jellegű közvetítés okatlan,

59 Gróf Khuen-Héderváry Sándor a külügyminisztérium politikai osztálya vezetőjének levele Baranyai Zoltánnak. Budapest, 1924. április 5. MNL OL K 107 5. cs. 9. t. 610.

60 Zeidler Miklós: A Nemzetek Szövetsége a magyar külpolitikai gondolkodásban. In: Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században. A VI. Hungarológiai Kongresszus, Debrecen, 2006. augusztus 22–26., szimpóziumának anyaga. Szerk. Pritz Pál – Sipos Balázs – Zeidler Miklós. Bp. 2006. 151–177.

61 Teleki Pál szegedi beszéde. Az MTI jelentése. 1925. október 18. MTI hírachívum 1920–1945. <https://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

főlöszleges és zavart okozó. [Pierre Comert, a Népszövetség sajtóosztályának vezetője] Nem tartja tehát helyesnek azt, hogy a Nemzetek Szövetségének támogatására alakult különböző magánegyesületek (pl. nálunk a Külügyi Társaság),⁶² eredeti hivatásuktól eltérőleg, ilyen közvetítéssel, amúgy is céltalanul próbálkozzanak. Ellenben ezen egyesületek hivatása volna a N. Sz. munkásságának ismertetése, mivel a Külügyi Társaság – a Főtitkárság szerint – alig foglalkozik.”⁶³

A fenti idézet egyébként jól tükrözi a Népszövetség álláspontját és egy, a korszakban erősen jelenlévő, nemcsak a magyar egyesületeket érintő kölcsönös félreértelmezést: míg az olyan szervezetek, mint a Népszövetségi Ligák Uniója vagy az Interparlamentáris Unió – az 1920-as években a magyarok mindkettőben nagy erővel képviseltették magukat – úgy tekintettek magukra, mint a Népszövetség számára is mankót adó, annak politikájára nyomást gyakorolni képes szervezetek, addig a Népszövetség ezt teljességgel elutasította és ezekre kizárólag mint a Népszövetséget népszerűsítő társaságokra tekintett.⁶⁴

Baranyai – mint a Népszövetség mellé kirendelt közvetítő – a feladata szerint járt el, amikor a Népszövetségből érkező hasonló kritikákat továbbította és a problémának a Népszövetség által kért megoldását kereste. Ezzel azonban érthetően sok haragost szerzett, többek között a hasonló sorai miatt: „Szerény véleményem szerint a Külügyi Társaság nem foglalkozik azzal, ami tevékenysége főoldala kellene, hogy legyen, a N. SZ. szervezetének és munkásságának ismertetésével. Lapjaink tele vannak a legtévesebb és leprimitívebb véleményekkel a N. Sz-et illetőleg, még közéletünk kitűnősségei is, mint pl. újabban Berzeviczy Albert, elhibázott véleményeket kockáztatnak meg a N. Sz-ről és különösen a kisebbségi jogok védelméről. [...] Ez természetesen egyáltalán nem könnyíti és gyorsítja a különböző magyarországi szaktevékenységek, speciális organizációk stb. bekapcsolódását az itteni munkálatokba. [...] A Külügyi Társaság nemcsak hogy semmit nem tesz a téves mentalitás eloszlatása érdekében, hanem elhibázott politikájával ezt mintegy előidéz. A Külügyi Társaság, ahelyett, hogy a N. SZ. eszméit és ezáltal a N. Sz. és Magyarország viszonya szorosabbra fűzésének ügyét szolgálná, valami sajátságáig igyekszik emelni a Külügyi Társaságot, illetőleg az Union des Associations de la Société des Nations-t. [...] a Külügyi Társaság útja téves és veszedelmes út.”⁶⁵

62 Valójában itt a Magyar Népszövetségi Egyesületről van szó, amely a Magyar Külügyi Társaság egyik főosztályaként jött létre – tehát a Külügyi Társaságnak ez valóban célja volt, de távolról sem kizárólagosan. A Külügyi Társaság munkáját bővebben lásd: Zeidler Miklós: A Magyar Külügyi Társaság és folyóirata: a Külügyi Szemle (1920–1944). Külügyi Szemle 1. (2002) 1. sz. 151–176.

63 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1922. december 13. MNL OL K 107 47. cs. 38. t. 242.

64 Ezt bővebben lásd Jean-Michel Guieu: La SDN et ses organisations de soutiens dans le années 1920. Entre promotion de l'esprit de Genève et volonté d'influence. <https://www.cairn.info/revue-relations-internationales-2012-3-page-11.htm#> (letöltés: 2019. jan. 10.) Vö. A népszövetségi Ligák teljes ülése Genfben. Beszélgetés dr. gróf Zichy Ernővel, a magyar kisebbségi mozgalom egyik vezérével. Komárommegyei Hírlap 2. (1930) 27. sz. 1–2.; Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). (Documenta Historica 30.) Ford., s. a. r. Eiler Ferenc. Szeged 1996. 11–13.

65 Baranyai Zoltán levele Török Bélának. Genf, 1923. május 23. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 296.

Baranyai egy héttel korábban azt is nehezményezte a külügyminiszternél, hogy míg a Külügyi Társaság tagjai gyakran járnak Genfben, addig a Külügyminisztérium alkalmazottjai alig – ezért javasolta, hogy azok, akik a Népszövetséggel kapcsolatos feladatokat látnak el a minisztériumokban, legalább felváltva, néhány hetes tanulmányutakra látogassanak ki: „Később, hasonló módon az egyes szakminisztériumok tisztviselőit is be lehetne vonni a kiküldöttek soraiba. Viszont a Külügyi Társasági tagok tanulmányi és turisztikai útjai elmaradhatnának, amiből, szerény véleményem szerint, semmi kár sem esik a magyar közelet és közönség külpolitikai nevelése szempontjából.”⁶⁶

Az ellentét tehát nem csitult, sőt, Baranyai 1923 októberében engedélyt kért arra, hogy egy rágalmozó cikk miatt sajtópert indíthasson.⁶⁷

A Baranyait ért kritikákkal Kánya Kálmán külügyminiszter-helyettes is kénytelen volt foglalkozni – Parcher Félixnek címzett levelében így írt erről: „E támadások és panaszok legnagyobb része a magyar Külügyi Társaságtól indul ki. A támadások hátterében valószínűleg személyi momentumok és aspirációk rejtőznek, mi kitűnik abból is, hogy a Külügyi Társaság vezető férfiainak egyike és másika nyíltan pályázik Baranyai állására, illetőleg annak helyére valamely protege-jét szeretné beültetni.”⁶⁸

A Baranyai ellen felhozott vádakat a külügyminisztérium kivizsgálta, és végül Baranyait nem mozdították el a helyéről, sőt, a későbbiekben is a genfi iroda kulcsfigurája maradt. A Népszövetséggel szemben tanúsított jogos bizalmatlanság azonban újra és újra előkerült, és a hasonló viták kapcsán Baranyai rendre a szervezet pozitívumaira hívta fel a figyelmet, hangsúlyozva, hogy a szervezet kulcsfontosságú a magyar külpolitikai érdekek képviseletében, épp csak meg kell tanulni a Népszövetségben ideológiájának megfelelően tematizálni a magyar célokat.⁶⁹

Ilyen viharos kezdettel indult tehát a genfi képviselet, amelynek működése és szerepe az évek során folyamatosan tisztázódott le – azzal párhuzamosan, ahogyan a népszövetségi tagok a szervezet működését is kiismerték és ahhoz illeszkedő, de a magyar külpolitikai célokat szolgáló stratégiákat tudtak kialakítani.

A képviselet működésben – az első évek

A Bern alá rendelt és azzal szorosan együttműködő genfi iroda vezetését ellátó Baranyai Zoltán néhány irodai alkalmazott (Fáy Seraphint előbb Kilényi Mária⁷⁰, majd Dr. Mattyasovszky Erzsébet váltotta fel⁷¹) segítségével dolgozott. Szabadsága idején helyettesítését a berni követség látta el.⁷² A genfi titkárság 1923. augusztus 1-jétől alkalmazkodott

66 Baranyai Zoltán levele Daruváry Gézának. Genf, 1923. május 15. MNL OL K 107 5. cs. 9. t. 611–613.

67 Baranyai Zoltán távirata Budapestre. Genf, 1923. október 29. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 143.

68 Kánya Kálmán levele Parcher Félix berni követnek. Budapest, 1923. december 13. MNL OL K 64 12. cs. 41. t. 673 res.

69 A hasonló vitákat bővebben lásd: Zeidler M.: A Nemzetek Szövetsége i. m.

70 Baranyai Zoltán levele Parcher Félixnek. Genf, 1922. május 27. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 254.

71 Dr. Mattyasovszky Erzsébet lapja a Névjegyzékben. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 219.

72 Baranyai Zoltán levele Eric Drummondnak. Genf, 1923. július 26. MNL OL K 107 47. cs. 38. t. 226. Vö. UNA LNA R 574 11/8609x/5742.

a külképviseleti hatóságoknál akkor szokásba vett ügykezeléshez,⁷³ így minden külképviseleti hatóságról szóló külügyminiszteri rendelet teljes mértékben vonatkozott a genfi irodára is.⁷⁴

Az alapvetően nem diplomata képesítésű és így az apparátusba 1921-ben frissen belépő Baranyai számára ez nem ment zökkenőmentesen,⁷⁵ és a helyzetet a folyamatos anyagi gondokkal küzdő magyar állam finanszírozási problémái is nehezítették.⁷⁶ A genfi képviselet forgalmát ugyanakkor jól mutatja, hogy 1924-ben összesen 618 jelentést terjesztett fel a külügyminisztériumnak, míg összesen 1207 iktatott ügydarabja volt.⁷⁷

Az adminisztratív nehézségek ellenére az érdemi munka megkezdődött. Baranyai munkájának nagy részét a Népszövetség és a magyar kormány közötti hivatalos közvetítés mellett az információszerzés tette ki. A már meglévő kapcsolati hálóját felhasználva igyekezett információkhoz jutni az akkoriban éles vita tárgyát képező, de magyar szempontból kétségtelenül legfontosabb kérdésben, a magyar csatlakozással kapcsolatban: „a Nemzetek Szövetségének most bevégződött tanácsulése alatt egy főtítkárságbeli jó ismerősömtől úgy értesültem, hogy a tanácsbeli képviselők között megbeszélés tárgyát képezte egy vacsora alkalmával, azonkívül máskor is az a hír, amelyet a N. Sz.-be való belépésünk és IV. Károly király ügyének összefüggéséről a német sajtó [...] kezdett terjesztani. Hallotta, hogy a tanácsai Képviselők és a Főtítkárság pol. osztályán azt a véleményt pertaktálták, hogy – amennyiben e szándék igaznak bizonyul – meg kell akadályozni Magyarország fölvételét. [...] aznap este elküldtem egy cáfolatot, amely még az ülészak folyamán meg is jelent. [...]”⁷⁸ Pár nappal később, ugyancsak ezzel kapcsolatban a következőket jelentette: „A N. Sz. Főtítkárságának főtisztviselőivel eddig is kitűnő viszonyban voltam, a fiatalabb tisztviselők (alosztályfőnökök) közül többen bizalmasabb érintkezésben állok, amely viszony új megbízatásomban természetesen csak megerősödött. Sir Eric Drummond-dal egy fogadás alkalmával kb. tíz percig beszélhettem, azonkívül – más alkalmakkor – huzamosabban beszélhettem Anzilotti hely. főtítkárral, valamint három osztályfőnökkel (directeur). Jóformán egyhangúlag kifejezték azt a reményüket és egyúttal véleményüket, hogy fölvételünk ügyében szeptemberben semmi akadály nem fog fölmerülni. [...] E kérdésről részletesebben Major Abraham-mal, a pol. osztály hely. főnökével volt alkalmam újabban is eszmecserét folytatni. Major Abraham (angol) az utódállamok és Balkán ügyeinek referense. Kifejtette, hogy az a körülmény, hogy a békeszerződés határozmányai szeptemberben nem lesznek még teljesen végrehajta, nem lehet a fölvétel

73 A Külügyi Közlöny 1922. évfolyamának 8. számában közzétett 5365/1a.1922. számú rendelet.

74 Baranyai saját maga által javított és jegyzetelt feljegyzése. Genf, 1924. január 22. – Javítva Genf, 1924. január 29. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 30.

75 Lásd pl. Ambróczy levele Baranyai Zoltánnak. Budapest, 1923. július 6. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 36.

76 Lásd pl. Baranyai Zoltán levele Daruváry Géának. Genf, 1923. május 15. MNL OL K 107 5. cs. 9. t. 611–613.

77 Baranyai Zoltán levele a Külügyminisztériumnak. Genf, 1925. május 22. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 6.

78 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1921. július 13. MNL OL K 107 47. cs. 39. t. 45.

akadály. Fő, hogy az erre irányuló teljes és őszinte jószándékunkat be tudjuk bizonyítani. [...] Az a határozott véleménye, hogy Románia vagy Jugoszlávia ellenzése nem esik súllyal a nemzetek közvéleményében. Szerinte nagyon fontos Csehszlovákia magatartása Beneš tekintélye és népszerűsége miatt. [...] Abraham törhetetlen híve a N. Sz.-nek és universalitása eszményének. Magyarország fölvétele is egy lépés volna a cél felé. Ő mindent meg fog tenni, ami csak tőle függhet, hogy elősegítse tanácsaival, fölvilágosításaival fölvételünket.”⁷⁹

Néhány hónappal később ugyanebben a témában így jelentett: „A Népszövetség Főtitkárságán levő barátainknak az a véleménye, hogy fölvételünk nagy nehézségekkel fog járni, ha a királykérdésben kielégítő nyilatkozatot nem adunk és ha nyugati megyéket simán át nem adjuk, illetőleg ha ez utóbbira vonatkozólag szövetséges főhatalmak nem akceptálják a magyar álláspontot. Cseh és román részről erős mozgalom indult meg fölvételünk ellen, akciót maga Beneš fogja vezetni.”⁸⁰ Két nappal később még egy hátráltató tényezőre hívta fel Bánffy figyelmét: „Megbízható hírek szerint fölvételi bizottságban követelni fogják, hogy numerus clausus törvény, mint kisebbségi cikkekre ütköző visszavonására kötelező ígéretet adjunk. Kérek mielőbb postán statisztikát, hány nemmagyar tannyelvű iskola van Csonkamagyarországon iskolafajok szerint, helységeket föltüntetve, esetleg idegennyelvű tankönyveket és tanterveket is. Ez fölvételnél mindjárt szőnyegre kerül.”⁸¹ A magyar felvételre végül egy évvel később, 1922 őszén került sor – a tárgyalások során a genfi képviselőt végig közvetítői tevékenységet végzett.

Baranyai informátori és javaslattevési tevékenysége a Népszövetséget illetően vagy azaz kapcsolatban széles skálán mozgott. Török Béla követségi tanácsosnak például így írt: „Frederick Whelen úr, a League of Nations Union (angol népszövetségi titkárság) egyik vezetője, vasárnap vagy hétfőn Budapestre érkezik, valószínűleg a Hungáriában fog meg szállni és mindjárt fel fog keresni. Légy kedves őt a külügyminiszter úrnak, Kánya követ úrnak és a külügyminisztérium többi vezető embereinek bemutatni, esetleg kalauzolására valakit mellé adni. Whelen úr egyik szervezője a hatalmas League of Nations Unionnak, amely komoly tényező az angol közvélemény külpolitikai irányításában. Whelen urat talán egyúttal föl lehetne kérni arra is, hogy tanulmányozza a Magyar Külügyi Társaság szervezetét és munkásságát és adjon tanácsokat e társaság munkásságának helyesebb irányítására.”⁸²

A genfi képviselő egy fontos eleme volt a minden szeptemberben a Közgyűlésre érkező magyar küldöttség fogadása és munkájának szinte mindenre kiterjedő segítése, ami a hétköznapi ügyektől kezdve, a háttéranyagok és információk biztosításán át, a Közgyűlésen való részvételig mindenre kiterjedt. Így tehát Baranyai, aki valamennyi a Népszövetség belső működésére, ügyeire, anyagi helyzetére stb. vonatkozó anyagot jól ismert

79 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1921. július 16. MNL OL K 107 47. cs. 39. t. 42.

80 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1921. szeptember 1. MNL OL K 107 47. cs. 39. t. 38.

81 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1921. szeptember 3. MNL OL K 107 47. cs. 39. t. 41.

82 Baranyai Zoltán levele Török Bélának. Genf, 1923. május 23. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 296.

és azokat minden esetben megküldte a Külügyminisztériumnak is,⁸³ a népszövetségi Közgyűlések magyar küldöttségeinek is tagja (vagy adott esetben póttagja) volt. 1924-ben mint ilyen tárgyalt többek között a IV. főbizottságban (a Közgyűlés ennek a hatáskörébe utalta a Nemzetek Szövetsége főtitkárságának, valamint a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak és az Állandó Nemzetközi Bíróságnak a költségvetéseit, zárószámadásait és egyéb pénzügyeit) a magyar pénzügyi hozzájárulás leszállításának kérdésében; egy létesítendő latin-amerikai iroda ügyében; valamint a Főtitkárság két megüresedett pozíciója kapcsán arra kérte a főtitkárt, hogy fontolja meg, hogy a két állás egyikébe magyar szakember kerülhessen.⁸⁴ Baranyainak ez utóbbi törekvése nem vezetett sikerre, ám látni fogjuk, hogy a magyar képviselő nem tett le erről a céljáról, és időről időre megpróbálta egy-egy magyar szakember felvételét elősegíteni.

Habár ilyen típusú „belső embert” nem sikerült elhelyeznie a Főtitkárságon, Baranyai energiabefektetése az információszerzés területén megtért, az így szerzett értesülései pedig – ahogy korábban a magyar csatlakozás esetében is – felkészítették a magyar külügyet a várható nemzetközi lépésekre. „Egyik bizalmi emberem révén megszereztem a ‘Commission Permanente Consultative-nak a tanácshoz intézett jelentését legutóbbi (november 12–14) ülészakáról. [...] Ezt a jelentést a Tanácsstagok kormányai a napokban fogják megkapni. Egyelőre szigorúan bizalmas felhasználás céljából van szerencsém felterjeszteni. [...] Informátorom elejtett megjegyzésekből arra következtetett, hogy néhány hónappal az investigációs rendszernek a Nemzetek Szövetsége hatáskörébe való átvétele után, a csehek kívánni fogják bizonyos pontokra nézve az investigációt Magyarországon s erre nézve nagy bizonyító anyag birtokában vannak. A mai ellenőrzés, szerintük, túlságosan felületes. [...] Legutóbbi budapesti tartózkodásom alatt, október végén, a Honvédelmi Minisztériumban az illetékes tényezőkkal a N. SZ.-i ellenőrzés ügyeiről, különösen a személyi kérdésekről, részletes megbeszélést folytattam. Egy értekezleten szóbelileg előadott tervezetemet az illetékes szakemberek helyesléssel fogadták.”⁸⁵

Ez a típusú információgyűjtés azonban nem csupán a Népszövetséggel kapcsolatban történt Genfben – a nemzetközi szervezetek központjaként működő város elsősorban a Közgyűlések ideje alatt igazi politikai találkozóhely volt, ahol a különböző kapcsolatfelvételekre és magánbeszélgetésekre is adódott lehetőség. Erre adott utasítást Parcher Félix Baranyainak, amikor arra kérte, „hogy a Genfben lakó konzul útján keressen érintkezést Philip Snowden-vel, aki a népszövetségi ülés alkalmával Genfbe megy. Nevezett Lloyd George-val [sic!] igen jó viszonyban van, közötté és a Labour Party között közvetít és a magyaroknak magyar rokonai miatt is nagy pártfogója. Nagyságod látogatását néki Rothschild báróné Londonból jelezni fogja.”⁸⁶

83 Baranyai Zoltán levele a Külügyminisztériumnak. Genf, 1923. november 22. MNL OL K107 5. cs. 7. t. 232.

84 Tánzos Gábor levele Apponyi Albertnek. Genf, 1924. október 1. MNL OL K107 5. cs. 7. t. 227.

85 Baranyai Zoltán levele a külügyminisztériumnak. Genf, 1924. november 21. MNL OL K 64 12. cs. 41. t. 520 res.

86 A berni ügyvivő (Parcher Félix?) levele Baranyai Zoltánnak. Bern, 1922. augusztus 20. MNL OL K 107 61. cs. 54.

A magyar kérdések mellett Baranyai folyamatosan megküldte a külügyminisztériumnak a külügy számára érdekes témájú népszövetségi körözhvényeket, így 1925-ben a lengyel–litván határincidenssel⁸⁷ kapcsolatban, miközben a külügytől ő is hozzájutott például a német csatlakozási kérelemmel kapcsolatos bizalmas információkhoz.⁸⁸ Az információáramlás tehát körkörösén mozgott.

Ugyanennek szellemében Baranyai 1925-ben megszerezte a rajnai demilitarizált zónára vonatkozó tervezetet, amit azzal küldött el Walko Lajos külügyminiszternek,⁸⁹ hogy a jelentés tartalmát nagyvonalakban a genfi német főkonzullal is ismertetni fogja. Baranyai javasolta, hogy „kegyeskedjék a német kormány tudására hozni, hogy információs anyagomat alkalmankint közlöm egyenesen az itteni német főkonzullal; egyúttal talán Nagyméltóságod méltóztatnék célzást tételni arra, hogy e szívességünket a német kormány remélhetőleg viszonzni fogja. A német főkonzul ma azt mondta nekem, hogy e dokumentum megszerzésével ’megbecsülhetetlen szolgálatot’ teszek a német ügynek.”⁹⁰

A politikai témájú ügyek mellett külügyi képviselőként a genfi konzulátusnak is fontos feladata volt a magyar kultúra népszerűsítése és megismertetése, illetve a különböző sajtómunkák. A kultúrák közvetítés terén Baranyai elsősorban Eckhardt Sándorral⁹¹ dolgozott együtt. Előadássorozatot tartottak a Genfi Egyetemen,⁹² amelynek mintájára Baranyai javasolta, hogy a magyar tudományegyetemek kérjék fel előadások megtartására a Népszövetség vezetői tisztviselőit – míg a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem nem zárkozott el ettől a kezdeményezéstől, addig a debreceni Tisza István Tudományegyetem rektora nemzeti szempontokra hivatkozva egyértelműen nem kívánatosnak nevezte a felvetett ötletet.⁹³

A másik, az előbbinél sikeresebb kezdeményezés a külügyminisztérium⁹⁴ és különböző magyar szervezetek⁹⁵ támogatásával 1923-ban elindított *Revue des Études Hongroises et Finno-Ougoriennes* volt. A folyóirat főszerkesztője Baranyai Zoltán volt, munkáját

87 Baranyai Zoltán levele a Magyar Külügyminisztériumnak. Genf, 1925. március 25. MNL OL K 107 61. cs. 54.

88 Baranyai Zoltánnak írott szigorúan bizalmas levél. 3492/pol. 1924. Budapest, 1924. október 17. MNL OL K 107 61. cs. 54/b.

89 Walko Lajos (1880. október 30. – 1954. január 10.) jogász, pénzügyi szakember. Pályája kezdetén a Pénzügyminisztériumban, illetve az Osztrák–Magyar Bankban dolgozott. 1922 és 1926 között a Kereskedelemügyi Minisztérium, 1925 és 1930 között a Külügyminisztérium vezetője. Ez utóbbi posztot 1931 és 1932 között ismét betöltötte.

90 Baranyai Zoltán levele Walko Lajosnak. Genf, 1925. március 10. MNL OL K 64 16. cs. 41. t. 95/res.

91 Eckhardt Sándor (1890. december 23. – 1969. május 16.) irodalomtörténész, nyelvész, egyetemi tanár. Kutatási témái a francia irodalomtörténet és a francia–magyar kulturális kapcsolatok voltak; 1936-ban ő adta ki az első nagy magyar–francia szótárt.

92 Baranyai Zoltán levele a Külügyminisztériumnak. Genf, 1923. december 19. MNL OL K 107 48. cs. 41. t.

93 Khuen-Héderváry Sándor követségi tanácsos levele Baranyai Zoltánnak. Budapest, 1924. július 24. MNL OL K 107 62. cs. 56/a/5.

94 Baranyai Zoltán levele Gerevich Zoltánnak. Genf, 1928. augusztus 7. MNL OL K 107 3. cs. 4. t.

95 A támogatók között volt többek között a Magyar Tudományos Akadémia, a Szegedi Egyetem, a Magyar Földhitelintézet, a Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége is.

ismét Eckhardt Sándor segítette. A francia nyelvű, finn és észt vonatkozással is bíró, Párizsban nyomtatott⁹⁶ tudományos folyóiratba bekerülő cikkekről maga Baranyai döntött, aki a lap terjesztését is folyamatosan felügyelte: nemcsak a hagyományos kapcsolatrendszeren keresztül, de a Népszövetség berkein belül is,⁹⁷ illetve a párizsi magyar követség munkatársával, Hevesy Pállal⁹⁸ is folyamatosan konzultált a folyóirat iránt esetleg érdeklődő francia személyekről.⁹⁹

A Külügyminisztérium 1923-ban elrendelte, hogy „Minden külképviseletnél [...] amelynek létszámában legalább három fogalmazási személy működik, egy referens jelölendő ki, aki a propaganda ügykört látja el. – Legajánlatosabbnak erre a célra a sajtóreferensek megbízása látszik.” Emellett természetesen minden külképviseletnek figyelnie kellett az adott országban megjelent, Magyarországra vonatkozó politikai irodalmat és egyéb propagandatevékenységet, valamint minden, a magyar külügyminisztériumtól kapott anyagot kötelesek voltak késedelem nélkül elhelyezni a kért helyeken – minderről negyedévente kellett jelentést tenni.¹⁰⁰

A sajtótevékenység szempontjából maguk a képvisletek két fő dologra törekedtek: az államukat érintő kérdésekről nekik kedvező cikkeket elhelyeztetni a helyi lapokban, illetve az érdekszférájukba tartozó lapok népszerűsítésére, köröztetésére. Ez utóbira jó példa az alábbi 1922-es levél: „a csehek a 'Prager Presse'-t és a 'Gazette de Prague'-ot itt nagy példányszámban terjesztik, ingyen küldik nagyon sok címre. Beszélgetésekből látom, hogy – habár nem is olvassa mindaz, aki kapja rendszeresen – az említett lapok rendszeresen naponként az illetők asztalára kerülnek és ez természetesen meglátszik rajtuk, nyomot hagy bennük.”¹⁰¹ Erre hivatkozva javasolta, hogy a Népszövetség vezetői és befolyásos tisztviselőinek automatikusan küldjék meg a *Pester Lloyd* aktuális számait.

A helyi sajtó informálása kapcsán a következő, a nyelvi határvonalakat figyelembe vevő logikus felosztás érvényesült a svájci képvisletek között: a német nyelvű svájci sajtóval kapcsolatos ügyek a berni követséghez és a zürichi főkonzulátushoz tartoztak, míg a genfi iroda feladata a francia nyelvű lapokkal való kapcsolattartás volt.¹⁰² A magyarbarát cikke elhelyezésének nagy támogatója volt a genfi olasz újságíró, Aldo Dami,¹⁰³ aki ekkor már több mint tíz éve segítette a magyar törekvéseket – nemcsak cikkekkal, de lektorálással is.

96 Baranyai Zoltán levele Daruváry Gézának. Genf, 1923. július 23. MNL OL K 107 3. cs. 4. t.

97 Baranyai Zoltán levele Miss Florence Wilsonnak (Bibliothécaire du Secrétariat de la Société des Nations). Genf, 1923. szeptember 15. MNL OL K 107 3. cs. 4. t.

98 A hivatásos diplomata Hevesy Pál nem sokkal később a genfi képviselet új vezetője lett.

99 Hevesy párizsi magyar követségi tanácsos levele Baranyai Zoltánnak. Párizs, 1923. november 26. MNL OL K 107 3. cs. 4. t.

100 A Külügyminisztérium levele Baranyai Zoltánnak. Budapest, 1923. december 19. MNL OL K 107 48. cs. 41. t.

101 Baranyai Zoltán levele Nelky Jenőnek (osztálytanácsos). Genf, 1922. október 9. MNL OL K 107 47. cs. 38. t. 250.

102 Baranyai Zoltán levele Lipai Imrének. Genf, 1931. február 12. MNL OL K 107 43. cs. 37/2.

103 Aldo Dami (1897. november 30. – 1976. november 30.) svájci olasz újságíró és a Genfi Egyetem földrajztudományi professzora volt. Történeti földrajzzal és etnikai csoportokkal foglalkozott,

3. kép

Apponyi Albert portréja. A korszak egyik leghíresebb magyar politikusa, az ellenfelei által is nagyra tartott Apponyi Albert gróf a magyar csatlakozástól kezdve egészen haláláig vezette a népszövetségi ülésekre érkező magyar delegációt. Kallós Oszkár felvétele, 1920 körül. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, ltsz.: 62.106.

Ennek elősegítésére 1921-ben Robert de Traz,¹⁰⁴ a *Revue de Genève* főszerkesztője arra kérte Baranyait, hogy küldjön neki cikket az aktuális magyar külpolitikai témákkal kapcsolatban. Baranyai, aki a lapot a legelőkelőbb svájci havi szemlének tartotta, maga is támogatta a cikkek elhelyezését: főleg, hogy a lap addigra éppúgy közölt már Andrássy Gyulától és Apponyi Alberttől is cikket, mint Masaryktól és Benešről.¹⁰⁵

A jó kapcsolatok kiépítése a nemzetközi sajtó képviselőivel – akik, mint láthatjuk nemcsak, sőt: elsősorban nem a magyar féllel tartották a kapcsolatot – az információk megszerzése szempontjából is hasznosnak bizonyult. Így egy alkalommal a *Journal de Geneve* szerkesztője, William Martin az 1924 őszi népszövetségi tanácsülés alkalmával beszélgetést folytatott Benešsel, amiről feljegyzést is készített. Ezt a feljegyzést megmutatta Baranyainak is, aki azt emlékezetből leírta és továbbította a külügyminisztérium politikai osztályának vezetőjének, Khuen-Hédervárynak.¹⁰⁶

A magyar témájú cikkek elhelyezését a külföldről is igyekeztek összefogni – az ezt a témakört („cikkakciót”) 1923-ban átvevő Bárdossy az alábbiakat jelölte ki fő témáknak: „Alkalmazkodni kívánok azokhoz az igényekhez és kívánságokhoz, amelyeket magyar vonatkozású cikkek átvételére hajlandó sajtóorgánumok szerkesztősége ebben a tekintetben nyilvánít. A témakör, amelyből erre a célra meríthetünk, nagyjából a következő kérdé-

bírálta a trianoni békeszerződést is. 1928-tól 1931-ig a Szegedi és a Lipcsei Egyetemek segédprofesszora volt. Bővebben lásd https://www.persee.fr/doc/globe_0398-3412_1977_num_117_1_1101 és [http://w3public.ville-ge.ch/bge/odyssee.nsf/Attachments/dami_aldoframeset.htm/\\$file/dami_aldoframeset.htm?OpenElement](http://w3public.ville-ge.ch/bge/odyssee.nsf/Attachments/dami_aldoframeset.htm/$file/dami_aldoframeset.htm?OpenElement). (letöltés 2018. aug. 24.)

104 Robert de Traz (1884. május 14. – 1951. január 10.) svájci író és esszéista, a *Revue de Genève* szerkesztője volt. Kortársai magyarbarátnak tartották. Bővebben lásd *Gyergyai Albert: Robert de Traz*. Nyugat 18. (1925) 14–15. sz. Vö. Robert de Traz. *Le Monde*, 1951. január 11.

105 Baranyai Zoltán levele. Genf, 1921. október 20. MNL OL K 107 43. cs. 37/2.

106 Beneš beszélgetései William Martinnal. MNL OL K 64 12. cs. 41. t. 447 res.

4. kép

Kánya Kálmán portréja. A hivatásos diplomata, Kánya Kálmán Khuen-Héderváry Sándorral együttműködve szervezte meg az önálló magyar külügyet, amelynek egészen 1944-ig az egyik legmeghatározóbb szereplője maradt. Ismeretlen fényképész, 1930-as évek. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, ltsz.: 6283-1957.

sekből áll: 1, Magyar belpolitika. 2, magyar közgazdasági cikkek. [...] 3, Tudományos cikkek folyóiratok részére. 4, Művészeti és kulturális vonatkozású cikkek. 5, Az utódállamok politikai, társadalmi, közgazdasági és kulturális életére vonatkozó cikkek. 6, Az utódállamokban lévő magyarság helyzetére vonatkozó cikkek. 7, A magyar sportéletet tárgyaló cikkek.”¹⁰⁷

A genfi iroda a sajtószolgálat fenntartásával összefüggésben költött többek között: sajtóelőadói illetményre, távirati és ehhez hasonló költségekre, könyvek, napilapok stb. előfizetésére, a közreműködő újságírók fizetésére, illetve a sajtószolgálat által felhasznált ügynökségek számára történő kifizetésekre.¹⁰⁸

A genfi sajtókapcsolatok azonban nemcsak ezekre a hagyományos sajtómunkákra terjedtek ki, de a Népszövetség információs osztályára is – ezzel kapcsolatban Baranyai többször tárgyalt a Főtitkárság információs osztályának vezetőjével, Pierre Comert-rel, akivel abban állapodtak meg, hogy kezdeményezni fogják, hogy a magyar kormányzat és az információs osztály között közvetlen kapcsolat jöjjön létre. „Comert egyidejűleg írni fog a Külügyminisztérium sajtóosztálya vezetőjének. Egyebek között kérni fogja, hogy a sajtóosztálynak lehetőleg újságíró alkalmazottai közül valakit jelöljön ki, aki az információs osztály budapesti levelezője lenne. Kötelessége lenne a N. Sz. Kommunikéinek feldolgozása és elhelyezése, küldött cikkvázlatok feldolgozása és elhelyezése a magyar sajtóban, esetleges rektifikálások elvégzése; másrészt az információs osztály tudósítása a magyar sajtóban a N. Sz.-ről megjelent cikkekről (kivágatok rövid tartalommal). E levelező a sajtóosztály mindenkori vezetője irányítása alatt állna, tőle függne elsősorban, (a N. Sz. információs osztálya vezetője mellett), úgy, hogy

107 Bárdossy László levele Baranyai Zoltánnak. Budapest, 1923. november 20. MNL OL K 107 43. cs. 37/2.

108 Bárdossy miniszteri osztálytanácsos levele Parcher Félixnek. Budapest, 1925. március 3. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 346.

tetszés szerint kicserélhető volna. Némi tiszteletdíjat (havi 20-30.000 koronát említettem, de véglegesen nem határozott) kapna a N. Sz.-tól. b, Kérni fogja a sajtóosztály vezetőjét, hogy közölje vele mindazoknak a címét, akiknek a N. Sz. havi értesítőjét küldeni óhajtja. [...] Úgy vélem 100–150 címet lehetne megadni (a Nemzetgyűlés külügyi bizottságának tagjaiét mindenesetre)."¹⁰⁹

A genfi képviselet munkája tehát elsősorban a Népszövetségre és annak nyomán a politikára koncentrált, de tevékenységének egy jelentős része a kulturális élet szervezéséből és sajtómunkából állt. Genf így a klasszikus képviseletek szinte valamennyi területét felölelte, és ezt a sokrétű tevékenységét a '20-as évek során végig megtartotta.

1925 – A képviselet jelentőségének emelkedése

Egy 1925. május 28-ai rendeletnek megfelelően a genfi hivatalt Verseghy Nagy Elek minister residens vette át Baranyai Zoltántól.¹¹⁰ A változás oka a képviselet szerepének megerősödése volt: Walko Lajos arról informálta Drummond-t, hogy a Népszövetség nemzetközi diplomáciában betöltött szerepének folyamatos növekedésére való tekintettel a magyar kormány erősíteni szeretné a vele fenntartott kapcsolatokat, ezért egy magasabb rangú diplomatát helyez állandó jelleggel Genfben.¹¹¹ Ezzel párhuzamosan, 1925 nyarán a képviselet is elköltözött és egy reprezentatívabb helyet kapott¹¹² – mindezt elősegítette a népszövetségi kölcsön sikeres felvétele, amely stabilizálta a magyar gazdasági és pénzügyi helyzetet.

Így tehát egy, a képviseletnek is magasabb rangot biztosító hivatásos diplomata került a szervezet élére, miközben Baranyai Zoltán továbbra is folytatta tevékenységét. Verseghy Nagy azonban nem töltötte be sokáig ezt a pozíciót: mindössze egy év elteltével a korábban a párizsi követségen szolgáló Hevesy Pál került a Vatikánba távozó diplomata helyére.¹¹³

A nemzetközi szervezet nyújtotta fórumot és az európai egység lehetőségeit előszerezett vizsgáló Hevesy Pál lelkesedéssel vetette bele magát a képviselet munkájába, és az évek során több, a tapasztalt visszasságokból kiindulva a Népszövetség működését javítani célzó reformjavaslatot is kidolgozott.

Miközben a képviselet folytatta korábbi munkáját a személyes kapcsolatok továbbra is jelentőséggel bírtak: „A tanácsülés egész folyamán itt tartózkodott ezenkívül Dufour-Féronce úr is, a Főtitkárság újonnan kinevezett másod-főtitkára, aki az itt időző német államférfiaknak természetesen rendelkezésére állott. Dufour ugyan látszólag nem

109 Baranyai Zoltán levele Bánffy Miklósnak. Genf, 1922. december 13. MNL OL K 107 47. cs. 38. t. 242.

110 Baranyai Zoltán levele a berni követségnek. Genf, 1925. június 29. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 338.

111 Walkó Lajos magyar külügyminiszter levele Eric Drummondnak. Budapest, 1925. május 27. UNA LNA R 574 11/8609x/5742.

112 Baranyai Zoltán levele Walko Lajosnak. Genf, 1925. május 30. MNL OL K 107 1. cs. 2. t. 4.

113 Baranyai Zoltán levele Eric Drummondnak. Genf, 1926. május 1. UNA LNA R 574 11/8609x/5742. Vö. Walko magyar külügyminiszter levele Eric Drummondnak. Budapest, 1926. július 24. UNA LNA R 574 11/8609x/5742.

5. kép

Hevesy Pál portréja. Hevesy Pál hivatásos diplomata volt, aki az 1920-as évek közepén érkezett a genfi irodába, hogy átvegye annak vezetését. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, ltsz.: 1553/1951 fk.

fontos hatáskört vesz át (Cooperation Intellectuelle, Bureaux Internationaux) de tudnunk kell, hogy a Főtitkár minden politikai természetű ügynél a helyetteseknek: Avenol úrnak¹¹⁴ és a két másod-főtitkárnak: Attoliconak¹¹⁵ és Dufournak a nézetét kikéri, ami alkalmat nyújt nekik politikai érvényesüléshez is. Dufour január 10-én kezdi meg működését. Dufour ideérkezése után hivatalosan felkeresett és vele a lezajlott tanácsülés folyamán többször is összejöttem. [...] A Főtitkárság politikai osztályába is ki lett nevezve egy német diplomata, mint első osztályú referens: Cecil von Renthe-Finck követségi tanácsos. Utóbbival több évet töltöttem konstantinápolyi, berni és párizsi állomáshelyeimen és így őt jól ismerem [...]. Nevezett követségi tanácsos igen jóra való ember, akiben szintén támaszt fogunk találni. A tanácsülés folyamán a német delegáció tagjaival sűrűn érintkeztem, Schubert államtitkár igen behatóan személyesen, több ízben pedig Bülow és Boltze, Schubert megbízása alapján tájékoztattak a tárgyalások menetéről, sőt (számjeles) táviratokat is eredetiben felolvastak nekem.”¹¹⁶

114 Joseph Avenol (1879–1952) francia diplomata. Első igazán jelentős pozícióját a francia pénzügyminisztériumban töltötte be. Ezt követően 1923-tól kezdve a Népszövetség egyik főtitkár-helyettese lett – kiemelt feladata az 1. világháború utáni pénzügyi rekonstrukció koordinációja volt. Drummond távozását követően, 1933. július 1. és 1940. augusztus 31. között Avenol töltötte be a Népszövetség főtitkári posztját. Lásd Avenol, Joseph Louis. 1921–1956 (Sub-Fonds). United Nations Catalogue – United Nations Archives, Geneva. <https://biblio-archives.unog.ch/detail.aspx?ID=32540> (letöltés 2018. aug. 24.)

115 Bernardo D. Attolico (1880. január 17. – 1942. február 9.) olasz diplomata, a Népszövetségben a leszerelésért felelős főtitkár-helyettes volt.

116 Hevesy bizalmas beadványa Walko Lajos külügyminiszternek. (86/pol.szám. A német delegáció a Nemzetek Szövetsége Tanácsának decemberi ülésén.) Genf, 1926. december 13. MNL OL K 107 61. cs. 54/b.

Baranyai tehát nagy hangsúlyt fektetett a személyes kapcsolatokra, amely sikeresnek is bizonyult – a fentihez hasonló jelentéssel gyakran találkozunk, és az így szerzett információk sokszor kulcsfontosságúak voltak.

Az információszerzés természetesen továbbra is kört írt le, így a magyar külügy éppúgy továbbította a genfi konzulátusra az egyéb képviseleteitől kapott, Népszövetségre vonatkozó információkat, mint ahogy ezt a genfi képviselet is megtette – így értesülhettek például a joachimsthalai kisantant konferencia Népszövetséget is érintő taktikai lépéseiről.¹¹⁷

Mégsem nevezhető változatlanok a genfi képviselet működése. Szemben a képviselet felállítását követő évek bizakodásával, a '20-as évek végére a genfi iroda munkatársai is egyre erősebb kritikával szemlélték a Népszövetséget. A szervezet működését ugyanis jól illusztrálja, hogy míg az erdélyi unitárius kisebbséghez is ellátogató American Committee on the Rights of Religious Minorities képviselői által készített jelentést csupán megküldték a Főtitkárságnak, de nem kérték, hogy azt petícióként kezeljék, ezért „a kisebbségi osztály bizonyára elsüllyesztette irattárában,”¹¹⁸ és megghiúsult Hevesy törekvése, hogy Ottlik Györgynek pozíciót szerezzen a Főtitkárságon,¹¹⁹ addig Kuba népszövetségi delegátusáról, Agueróról¹²⁰ nyílt titok volt francia orientáltsága, ami annyira erős volt, hogy a franciák is szívesen látták volna a kubai diplomatát a Tanácsban. „Én genfi tartózkodásaimból élenken emlékszem Aguera ottani szereplésére. Ő ottan mindig, mint az entente Laufburscheja szaladgált és midőn Beneš végre kibukott a tanácsból, Franciaország és a kis entente államok mindenáron Cubát akarták behozni az egyik megüresedett helyre. Nekünk akkor is már felette gyanús volt Aguera szereplése, ki a franciák és Beneš iránti servilizmusát egész nyilvánosan űzte.”¹²¹

A magyar politikai törekvések sikertelennek bizonyultak, és a háborút, mint a konfliktuskezelés egy módszerét elutasító Kellog–Briand paktum¹²² is a Népszövetségen kívül, bilaterális egyezményként született meg – a kérdések megoldása nem a Nemzetek Szövetségén keresztül történt. Habár a Népszövetség egyre kevésbé tűnt alkalmasnak a politikai érdekérvényesítéshez, mégsem tettek le róla, inkább igyekeztek alkalmazkodni a játékszabályokhoz. Hevesy Pál és Baranyai Zoltán is jól ismerték a rendszer működését, értették és beszéltek a Népszövetség által használt nyelvezetet, és egyre nagyobb személyes kapcsolati hálójával rendelkeztek. Erre szükség is volt, hiszen a Közgyűléseken továbbra is magas szinten képviselték magukat a tagállamok, így Magyarország is, a küldöttek háttérinformációkkal ellátása pedig fontos volt.

117 Melléklet a 127/pol jelentéshez. Tárgy: Újabb hírek a katonai vizsgálatokról. 1927. május 23. MNL OL K 64 26. cs. 41. t. 228. res. 187.

118 Baranyai Zoltán levele a külügyminisztériumnak. Genf, 1928. január 20. MNL OL K 64 31. cs. 41. t. 321 res. 12.

119 Hevesy Pál levele Walko Lajosnak. Genf, 1928. május 14. MNL OL K 107 64. cs. 59. t. 247.

120 Aristides de Augero y Bethancourt (1865–1933) kubai diplomata, a Népszövetség Közgyűléseinek visszatérő küldötte.

121 Barcza György levele Khuen-Héderváry Sándornak. Róma, 1928. június 15. MNL OL K 64 31. cs. 41. t. 394 res. 2.

122 A Kellog–Briand paktumot 1928. augusztus 27-én 15 ország írta alá. Nevét a paktumot megteremtő két politikusról, a francia Aristide Briandról és az amerikai Frank B. Kelloggól kapta.

Mindeközben Genf továbbra is kitűnően alkalmas volt információk szerzésére, a különböző államok politikájának és várható lépéseinek kitapogtatására, vagy épp az aktuális magyar lépések fogadtatásának detektálására. Egy ilyen alkalomról számol be a következő jelentés is: „E hó 5-én Paulucci marquis-val való beszélgetésem alatt feltűnt nekem, hogy ismételten utalt a románokhoz való közeledés fontosságára. Úgy vettem ki, hogy Seipel osztrák kancellárnak genfi tartózkodása, valamint sorozatos tanácskozásai idegesítik őt. Beszélgetés közben határozottan megállapítottam, hogy a szerb-olasz viszony feszültsége enyhült. Midőn rátereltem a beszédet a magyar-török viszonyra, kifejezést adott abbeli nézetének, hogy a magyar-török szerződésnek finalizálása megnehezítené a bolgárok helyzetét. 6.-án hosszas beszélgetésem volt Seipel osztrák kancellárral. Seipel említette, hogy legutóbbi prágai látogatása alkalmával Benes kitarthatóan inszisztált egy tovább menő szerződés kötése érdekében.”¹²³

A Népszövetség meghatározó személyeivel ápolt kapcsolatokról Parcher Félix a következőket jelentette 1928-ban: „feltétlenül kívánatos, hogy a magyar követségek a működésük körébe tartozó azon egyénekkal, akik a Nemzetek Szövetsége Tanácsának ülésein részt szoktak venni, valamint mindazokkal is, akik a Nemzetek Szövetségének közgyűlésein fontosabb szerepet játszanak, minél bizalmasabb viszonyt tartsanak fenn. Nagyméltóságod egyben utasítani is méltóztatott, hogy az említett kategóriákba sorolható egyénekkal társadalmi érintkezést felvegyem és ezen rendelethez való hivatkozással jelentsem, hogy kikkel mily nexusban állok és az illetőkkel magyar vonatkozású ügyek tekintetében mennyiben találhatunk megértésre. [...] Bernben – a kis-entente államok képviselőitől eltekintve, kik ez esetben alig jöhetnek tekintetbe – Motta szövetségi tanácsoson kívül Hennessy francia nagykövet, dr. Müller német követ, Mikoff állandó bolgár ügyvivő, Valdes-Mendeville chilei miniszter-rezidens, Urutia kolumbiai, Holsti finn, Dedramis görög, Modzelwski lengyel, Ferreira portugál, Castro uruguay-i követek tartózkodnak. Annak idején még Brazília itteni képviselője do Rio Branco követ jött tekintetbe, ki a magyar-csehszlovák határmegállapítással kapcsolatos Somoskő-i kérdésben párizsi kollégámnál magyar érdekekben elég eredményesen közbenjárt. Mindezen személyekkel – Holsti úr kivételével, ki még nem telepedett le s kívül ezért még nem találkozhattam Bernben – állandó társadalmi érintkezésben állok s igen jó viszonyban vagyok. [...] Motta úr őszinte magyar barát, ki nagyon tudja értékelni mindazt, amit Magyarország eddig elért és sérelmei iránt is teljesen megértéssel van. Különös tisztelettel viseltetik úgy Nagyméltóságod, mint a Ministerelnök [sic!] Úr Öexcellenciája és Apponyi gróf iránt, és ezért, valamint a »Hongrie Catholique«¹²⁴ iránti rokonszenvével fogva szívesen támogat magyar ügyet, hacsak ebben valamely svájci érdek nem akadályozza. Hennessy nagykövethél már mutatkozik megértés Magyarország iránt, különösen mióta megtudta, hogy Magyarország a háború előtt mennyire francia-barát volt s látta Magyarország háború utáni teljesítményeit. [...] Müller német követ tetemes befolyásnak örvend ugyan Berlinben, de – bár conciliáns¹²⁵ – mégis

123 Apor Gábor helyzetjelentése Khuen-Héderváry Sándornak, a külügyminiszter állandó helyettesének. Genf, 1928. szeptember 13. MNL OL K 64 31. cs. 41. t. 562 res. 3–4.

124 Jelentése: Katolikus Magyarország. A keresztényi alapokon nyugvó, Szent István-i Magyarországgra, azaz a revízióra utal.

125 Jelentése: békülékeny.

csak szocialista s azért nála csupán német érdekekkel párhuzamos magyar ügy iránt számíthatunk érdeklődésre. Mikoff bolgár ügyvivő már állásánál fogva tisztán csak, mint a bolgár delegátus alkalmi informátora szerepelhet; különben magyarbarát. Valdes-Mendeville chilei miniszter-rezidens nagy barátja a »Hongrie-Catholique« mutilée¹²⁶-nek. Urutin kolumbiai követ Magyarország iránti érdeklődése főleg Apponyi gróf iránti rokonszenvére vezethető vissza. Dendramis görög követ mindent kizárólag görög szempontból ítél meg s inkább entente-barát. Modzelewski lengyel követ tipikus francia-érmű lengyel, ki csupán alkalmilag érdeklődik magyar ügyek iránt. Ferreira portugál követ entente-érmű. Castro uruguay-i követ rokonszenvezik Magyarországgal s informátornak is felhasználható.”¹²⁷

A Népszövetség működési mechanizmusából adódó, folyamatosan visszatérő kudarcok miatt Hevesy a Népszövetség működésének kritikai elemzésébe kezdett,¹²⁸ és az 1929 őszi Közgyűlésen, a IV. (kölségvetési) főbizottságnak a Főtitkárság újjászervezésével kapcsolatos vitáján ismertette reformjavaslatát. Felhívta a figyelmet arra, hogy a titkos diplomácia megszüntetésére létrehozott Népszövetség gyakorlati tevékenysége továbbra is a titkos diplomáciára épül: „nagyon fontos az, hogy az egyes államok miképpen vannak képviselve a főtitkárságban. A főtitkárság láthatatlan keze mozgat mindent. Itt készítik elő a határozati javaslatokat és a jelentéseket. [...] ellenben a legfontosabb politikai kérdések nem jutnak a főtitkárság elé. Ezekben egy vagy két személy intézkedik, még pedig a legnagyobb titoktartás mellett. [...] A tájékoztatás megadása körül igen nagy a különbség aszerint, hogy valamely nagy, vagy valamely kis államról van-e szó. A főtitkárság tisztviselői talán nem fogadnak el útbaigazításokat kormányaiktól, de természetesen minden bizalmas értesítést megadnak számukra. Ez már magában arra vezet, hogy egyenlőtlen helyzet alakul ki azok között az államok között, akik a főtitkárságban helyet foglalnak és azok között, akik nincsenek képviselve. Azok az államok, amelyeknek polgárai közül a főtitkár és a főtitkári helyetteseket kinevezték, nem is tartanak képviseletet a népszövetség mellett, mert erre nincsenek rászorulva. [...] A főtitkár és a főtitkárhelyettesek kivétel nélkül nagy hatalmakat képviselnek.”¹²⁹ Hevesy ezért további egy vagy két főtitkári állás létrehozására tett javaslatot,¹³⁰ amelyet azonban nem fogadtak el, ám az 1930. évi szeptemberi Közgyűlésen ismét előkerült a kérdés. A Közgyűlésen ekkor is helyettes delegátusként jelen lévő Hevesy az előző évhez képest némileg továbbgondolt javaslatot tett a Főtitkárság átszervezésére és sürgette egy, a főtitkár mellett működő tanácsadó testület felállítását is,¹³¹ törekvései azonban ismét sikertelenek voltak.

126 Jelentése: a megcsonkított Katolikus Magyarország.

127 Parcher Félix levele Budapestre. Bern, 1928. május 4. MNL OL K 107 5. cs. 9. t. 605–607.

128 Hevesy Pál levele Pekár Gyulához. Genf, 1929. november 3. OSZK Levelestár 1942/7.

129 Az MTI jelentése. Genf, 1929. szeptember 19. MTI hírárchívum 1920–1945. <https://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

130 Az MTI jelentése. Genf, 1929. szeptember 19. MTI hírárchívum 1920–1945. <https://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

131 Az MTI jelentése. Genf, 1930. szeptember 24. MTI hírárchívum 1920–1945. <https://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

A genfi képviselő azonban folytatta szerteágazó munkáját a sajtótevékenység és a kultúrákövetítés terén is. A továbbra is működő *Revue des Études Hongroises* és különböző tudományos könyvek és előadások mellett a genfi iroda sok magyar témájú, a külügy által propagált könyvet és tanulmányt terjesztett Genfben, az előre megkapott instrukcióknak megfelelően. Ilyen volt többek között: *La Hongrie et la Civilisation*, *A háborús felelősség*,¹³² *Les consciences se réveillent*, *Hungary Illustrated*, *Trianon Hungary*, *Justice for Hungary* stb.

A genfi iroda kultúrát népszerűsítő anyagában 1928 októberében 47 mű szerepelt, különböző példányszámokban, amelyek között szerepeltek történeti munkák, beszédek, fényképek, levelezőlapok, térképek is.¹³³ Népszerűsítették Kodály Zoltánt, akinek műveit előadták,¹³⁴ személyéről pedig cikket helyeztek el a genfi sajtóban.¹³⁵ A külügy emellett külön hangsúlyt fektetett a külföldi magyar képzőművészeti kiállításokra is, amelyet a „kormány megbízása alapján rendszerint a magyar Országos Képzőművészeti Tanács, illetve ennek külföldi kiállításokat rendező állandó bizottsága szervezi és rendez. Csakis ezen kiállítások tekinthetők hivatalos /reprezentatív/ művészeti kiállításoknak, s csakis ezen kiállítások élvezhetik e külképviseleti hatóságok teljes hivatalos támogatását.”¹³⁶

Mindennek természetesen volt egy sokkal szórakoztatóbb, azonban cseppet sem kevésbé fontos oldala is: a különböző Genfben tartott, Magyarországot népszerűsítő programok megrendezése, támogatása, illetve lehetőleg olyan résztvevői kör kialakítása, akik a magyar célokat valamilyen formában, különböző fórumokon előre tudják vinni. Ilyen volt például az az 1929-ben tartott díszebéd is, amelyet a genfi Circle de la Presse szervezett Magyarország tiszteletére, és amelyen magyar részről Geyer Stefi hegedűművész lépett fel zongorista férjével együtt, valamint részt vett a Párizsban Európa szépeinek választott Simon Erzsébet, azaz Miss Magyarország is.¹³⁷

A sajtótevékenységgel kapcsolatban Hevesy úgy vélte, hogy „a magyar külpolitikai szolgálat nem elég gyakran válaszol és igazít helyre helytelen cikkeket. Pedig ennek előnye kézenfekvő. Bátorodom megjegyezni, hogy adott esetben a 'Temps' vezércikkírójával is leveleznie kellene akár egy hivatalos, akár egy megfelelő, a közéletben szereplő magánszemélynek. [...] Megjegyzem különben, hogy a 'Tribune de Genève' tulajdonosa egy itteni bankár, akivel jó viszonyban vagyok. Egy hozzáírt levelem következtében néhány hónappal ezelőtt itt járt hivatalomban és felajánlotta, hogy megfelelő cikket részünkről is elhelyez lapjában, mely inkább konzervatív lap. [...] észrevettem,

132 MNL OL K 107 49. cs. 41/j.

133 A Nemzetek Szövetsége mellett működő M. Kir. Képviselő propaganda anyagának jegyzéke. (1928. október). MNL OL K 107 48. cs. 41. t.

134 Baranyai Zoltán levele a Külügyminisztériumnak. Genf, 1930. január 6. MNL OL K 107 49. cs. 41/h/1.

135 Baranyai Zoltán levele Csáky Istvánnak. Genf, 1930. február 18. MNL OL K 107 49. cs. 41/h/1.

136 Khuen-Héderváry Sándor körlevele valamennyi külképviseleti hatóságnak. Budapest, 1927. május 11. MNL OL K 107 48. cs. 41. t.

137 Az MTI jelentése. Genf, 1929. március 7. MTI hírárchívum 1920–1945. <https://archiv1920-1944.mti.hu/Pages/PDFSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés 2014. aug. 23.)

6. kép

Kozma Miklós portréja. Kozma Miklós a Magyar Távirati Iroda megszervezője, igazi sajtómogul. Halmai Béla felvétele, 1936. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, ltsz.: 67-182.

hogy intervencióim a 'Tribune de Genève'-nél és a 'Pax' c. párizsi folyóiratnál nem maradtak eredmény nélkül. Ezek a lapok nem lettek ugyan azóta sem magyarbarátok, de durva támadásaikkal legalább az utóbbi hónapokon keresztül felhagytak.”¹³⁸

Erre válaszul az MTI vezetője Kozma Miklós¹³⁹ arról tájékoztatta Hevesyt, hogy „Mi a híreinket elvből kell, hogy a svájci távirati irodának adjuk, az azokat kiadja és a Journal de Genève, ha arra befolyásotok van, abból leközölheti. De mi nem adhatunk külön hírszolgálatot egyes lapok számára, mert akkor elveszítjük a többiekét. [...] Egyenlőre én olyan irányban interveniálnék a Journal de Genève-nél, hogy az MTI-táviratokat vegye át a Depeschen Agenturtól. A dolognak még egy nehézsége is van. A szabályok szerint ha ugyanazt a táviratot a követségnek is megsürgönyözzük, akkor az nem hírtávirat, hanem általunk fizetendő propaganda táviratot jelent az ügynökség szempontjából. [...] A címzett ügynökség ugyanis abszolút [sic!] konkurenciának tekinti, ha a követség ugyanazt az anyagot egyes lapoknál külön vagy hamarabb elhelyezi, ez ellen tiltakozik, mint legutóbb a gardonei konferencián és ami még nagyobb baj, csúsztatja a többi lapnak szóló anyagot.”¹⁴⁰ Ettől függetlenül egy-egy fontosabb cikk, kép elhelyeztetésére adott esetben, vonakodva bár, de engedélyezett és külön folyósított is Khuen-Héderváry és a minisztérium.¹⁴¹

138 Hevesy Pál levele Walko Lajosnak. Genf, 1928. október 23. MNL OL K 107 43. cs. 37/2.

139 Kozma Miklós (1884. szeptember 5. – 1941. december 8.) az MTI elnöke, 1935-1937 között belügyminiszter.

140 Kozma Miklós levele Hevesy Pálnak. Budapest, 1928. december 12. MNL OL K 107 43. cs. 37/2.

141 Khuen-Héderváry Sándor, a külügyminiszter helyettesének levele Hevesy Pálnak. Budapest, 1928. január 14. MNL OL K 107 43. cs. 37/2.

Összegzés

A berni magyar követség alatt, az első önálló magyar külképviseletek között létrejövő genfi képviselet az 1920-as évek során folyamatosan nőtte ki magát és lett egyre jelentősebb iroda. Köszönhette ezt a Népszövetség és Genf központi szerepének; az annak működését jól ismerő és a magyar külpolitika irányítói felé interpretálni képes vezetőinek: Réz Mihálynak, Baranyai Zoltánnak és Hevesy Pálnak, valamint a magyar külügy irányítóinak, elsősorban Bethlen Istvánnak, Khuen-Héderváry Sándornak és Kánya Kálmánnak.

Mivel a genfi konzulátus vezetői és alkalmazottai egész évben a Népszövetség mellett voltak, ezért képesek voltak a magyar kormányt és az ülésekre érkező, Apponyi Albert vezette delegációt olyan információkkal is ellátni, amelyet más forrásból nehezen tudtak volna beszerezni: nemcsak konkrét ügyekre és személyekre, de ügymenetekre és a Népszövetség működési hibáira vonatkozóan is. Ezek egyenes következménye volt, hogy az 1920-as évek végére a Népszövetség működésére vonatkozó magyar reformjavaslatok is a genfi konzulátuson születtek meg.

Láthattuk tehát a genfi képviselet megalakulását és az általa végzett sokrétű munkát; vezetői, elsősorban Baranyai Zoltán és Hevesy Pál törekvéseit és azok inkább kisebb, mint nagyobb sikereit. 1930 októberében Hevesy Pált felmentették, helyére Pelényi Jánost¹⁴² helyezték, ő maga pedig a lisszaboni képviseletet is ellátó madridi követség élére került. Távozása előtt még tett egy kísérletet, hogy helyettesét, a Népszövetséget a megalakulásától kezdve jól ismerő Baranyai Zoltánt elhelyezze a Főtitkárság politikai osztályán, azonban ez a próbálkozása is sikertelennek bizonyult.¹⁴³ Bethlen István bukása, majd Gömbös Gyula hatalomra kerülése alapvető külpolitikai irányváltást jelentett.

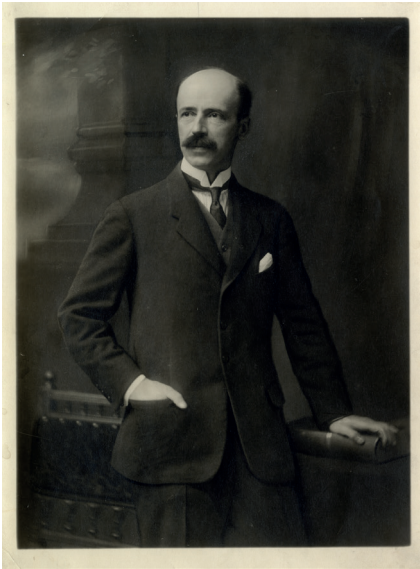
A genfi iroda egyértelműen egy, a Népszövetség előtti politikai képviselet megkönynyítésére létrehozott szerv volt tehát, így az ott dolgozók is ezekben a kérdésekben jártas személyek voltak. Ahogyan a fentiekben is láthattuk, munkatársai szerteágazó munkát végeztek, ami az információszerzéstől kezdve a hivatalos és informális közvetítésen át a sajtómunkáig sok mindent lefedett.

A genfi titkárság szerepét alapvetően befolyásolta, hogy mely magyar szempontból fontos külpolitikai kérdések kerülhettek egyáltalán a Népszövetség elé. A revízió – sem békés, sem fegyveres formája – nem kerülhetett a szövetség elé, a kisebbségi kérdések azonban igen; ahogy a magyar gazdaság helyreállításának kérdése, és az annak megoldását jelentő népszövetségi kölcsön felvétele is. Ezekben a kérdésekben a genfi titkárság jogban, kisebbségi kérdésekben és diplomáciában is jártas munkatársai végig közvetítettek a Népszövetség és a magyar kormány között, valamint jelentős informátori tevé-

142 Pelényi János (1885. február 15. – 1974. április 19.) hivatásos diplomata. 1908 és 1917 között még a Monarchia közös külügyminisztériumának megbízásából az USA különböző városai-ban szolgált, majd a külügyminisztériumban helyezkedett el. 1922-től ismét az USA-ban élt, a washingtoni követségen látott el feladatokat. 1930 és 1933 között a genfi képviseletet vezette, majd ismét Washingtonba került, immár követként. A háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást követően több munkatársával együtt lemondott és menedéjközt kért és kapott az USA-tól.

143 Eric Drummond levele Hevesy Pálnak. Genf, 1930. június 23. MNL OL K 107 64. cs. 59. t. 148.

7. kép

Bethlen István portréja. Bethlen István miniszterelnök, aki az 1920-as években a magyar külügyek irányításában is aktívan részt vett. Koller tanár utóda Szenes, 1930 körül. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, ltsz.: 62.105.

kenységet is végeztek, és ezzel meghatározó segítséget nyújtottak. Ezzel párhuzamosan a genfi iroda szerepe az évek során egyértelműen megnőtt, ám ahogyan azt a személyi ellentétekből is láthattuk, az iroda dolgozói nem tartoztak a magyar külügy alakítói közé – tevékenységük inkább arra terjedt ki, hogy a vezetés által meghatározott külpolitikai célokat, amennyire lehet, „átfordítsák” a Népszövetség nyelvezetére.

A titkársággal kapcsolatban a későbbiekben is azt láthatjuk, hogy az ügymenetet folyamatosan alakították: a genfi titkárságnak ugyanis nemcsak egy új külügyi rendszerben kellett elhelyeznie magát, de a szintén frissen létrejött Népszövetség mellett is. Így a genfi titkárság dolgozói és a magyar külügy működés közben „tanulta meg” a Népszövetség működését is: minél jobban látták a folyamatokat, annál inkább tudták a saját működésüket annak megfelelően alakítani. A külügyminisztérium pedig láthatóan nemcsak a felálláskor, de később is támogató volt ebben az irányban és helyt adott a titkárságról érkező kéréseknek. Így a genfi titkárságra és a népszövetségi ülésekre érkező delegáltakra is egyaránt igaz volt, hogy minél régebb óta vettek részt a folyamatokban és minél jobban ismerték a genfi rendszer működését, annál hatékonyabban voltak képesek a magyar érdekek képviselésére.

ESTABLISHMENT AND OPERATION OF THE HUNGARIAN SECRETARIAT IN GENEVA IN THE 1920S

Summary

The League of Nations was established in order to replace secret diplomacy and war as a means of conflict management, uniting all states and aiming to control international affairs.

Therefore, the Hungarian Foreign Office intended to establish a Hungarian representation alongside the organization as soon as possible. This was how the Geneva Secretariat emerged, under the auspices of the Hungarian Embassy in Bern in February 1921. Its task was to mediate between the League of Nations and the Hungarian government and other Hungarian organizations, to carry out initiatives and obtain and spread information on the League.

During the 1920s, the Secretariat became an important office due to the central role of the League of Nations and Geneva and the fact that the Secretariat's leaders (Mihály Réz, Zoltán Baranyai and Pál Hevesy) were well versed in interpreting the League's operation towards the leaders of the Hungarian foreign policy. Moreover, the staff of the office also 'translated' Hungarian foreign policy aims to the language and methods used by the League of Nations.

At the same time, the role of the Geneva Secretariat was fundamentally influenced by those Hungarian foreign policy issues, which could be brought before the League of Nations – minority issues, the financial reconstruction of Hungary, and the international loan related to it were amongst these. The Geneva Secretariat staff, also experienced in law, minority issues and diplomacy, successfully mediated between the League of Nations and the Hungarian government, and carried out significant informative activities and thus provided further assistance, as well.

